

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

12.01 – КР. 2270 “С” 2023.12.14. 033 ПЗ

СКОЦ ОЛЬГИ ВАСИЛІВНИ

2024 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет аграрного менеджменту

**ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
В.о. завідувача кафедри
адміністративного менеджменту та
ЗЕД**

Олена КОВТУН

_____
(підпис)

" ____ " _____ 2024 р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**Формування експортного потенціалу ринку м'яса свинини України в
умовах євроінтеграції**

Спеціальність

073 «Менеджмент»

**Гарант освітньої програми
д.е.н., професор**

_____
(підпис)

Віра БУТЕНКО

**Керівник бакалаврської
кваліфікаційної роботи
д.е.н., професор**

_____
(підпис)

Марат ІБАТУЛЛІН

Виконала

_____
(підпис)

Ольга СКОЦ

КИЇВ – 2024

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет аграрного менеджменту**

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри
адміністративного менеджменту та
ЗЕД

к.е.н., доц. _____ Олена
(підпис) КОВТУН

" ____ " _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ
на виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи студенту
Скоц Ользі Василівні

Спеціальність **073 «Менеджмент»**

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи: **«Формування експортного потенціалу ринку м'яса свинини України в умовах євроінтеграції»**

затверджена наказом ректора НУБіП України від «29» грудня 2023 р. № 196 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2024.05.27

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи: законодавчі акти, навчальна та наукова література, офіційні статистичні матеріали, звіти та оперативні матеріали, дані міжнародної статистики та публікації наукових установ _____

Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Теоретично-методичні аспекти формування експортного потенціалу
2. Оцінка сучасного стану експортного потенціалу ринку свинини України в умовах воєнного стану
3. Напрями подальшого стимулювання та шляхи забезпечення експортного потенціалу ринку свинини України в умовах воєнного стану

Перелік графічних документів: таблиці, рисунки, схеми

Дата видачі завдання « 29 » _____ грудня _____ 2023 р.

**Керівник бакалаврської
кваліфікаційної роботи**

_____

Марат ІБАТУЛЛІН

**Завдання прийняла до
виконання**

_____

Ольга СКОЦ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1.....	8
ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	8
1.1. Сутність поняття «експортного потенціалу»	8
1.2. Механізми формування експортного потенціалу	12
1.3. Особливості формування експортного потенціалу в умовах воєнного стану	17
РОЗДІЛ 2.....	22
ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РИНКУ СВИНИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	22
2.1. Світова кон'юнктура ринку свинини	22
2.2. Аналіз експортного потенціалу ринку свинини України	29
2.3. Економічна ефективність виробництва свинини в умовах воєнного стану	37
РОЗДІЛ 3.....	47
НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО СТИМУЛЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РИНКУ СВИНИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	47
3.1. Світовий досвід стимулювання експорту свинини	47
3.2. Напрями забезпечення державної підтримки експортного потенціалу ринку свинини України.....	51
3.3 Напрями підвищення економічної ефективності експорту свинини в Україні в умовах воєнного стану.....	56
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Інтеграція України до європейського простору відкриває нові можливості для розвитку різних галузей, зокрема й аграрного сектору. Серед експортно орієнтованих товарів м'ясо свинини посідає чільне місце, адже Україна входить до топ-10 світових виробників цієї продукції. Однак, реалізація експортного потенціалу української свинини на ринку ЄС потребує ретельного вивчення та аналізу низки аспектів, пов'язаних з адаптацією до європейських стандартів, вимог та норм.

Із запровадженням воєнного стану в Україні галузь свинарства опинилася у частковій невизначеності, що призвело до втрати ринків збуту, які й до того були вимогливі до українських експортерів через часті спалахи АЧС в Україні; до зменшення поголів'я або ж його ліквідації через нестачу кормів та фінансування. Внаслідок воєнних дій значно порушилися логістичні зв'язки. Враховуючи, що Україна експортує лише близько 1% свинини з усіх видів м'ясної продукції, це робить українських експортерів ще менш впевненими у можливості подальшого розвитку галузі, маючи скрутне становище. Знаходження шляхів стимулювання експортного потенціалу свинини і ринків збуту цієї продукції є головним завданням сільськогосподарських підприємств. В цьому полягає *актуальність теми* даної бакалаврської роботи.

Проблемою стану української галузі свинарства займалися такі вчені як М. Гопка, А. Карпенко, О. Савчук та ін., які досліджували фактори, що впливають на конкурентоспроможність українського експорту м'яса свинини, а також Ю. В. Самойлик, О.С. Юрченко, О. М. Бондарська, О. Маслак, С. М. Калінчик, Н. О. Аверчева, які аналізували проблеми та перспективи розвитку експорту м'яса свинини. Ці та інші дослідження слугували теоретичною та методичною базою для проведення даного дослідження.

Мета бакалаврської кваліфікаційної роботи полягає у виявленні та розумінні теоретичних та практичних аспектів формування експортного потенціалу ринку м'яса свинини України в умовах євроінтеграції.

Відповідно до мети окреслено наступні **завдання**:

1. розкрити сутність поняття «експортного потенціалу»;
2. визначити механізми формування експортного потенціалу;
3. проаналізувати особливості формування експортного потенціалу в умовах воєнного стану;
4. розглянути світову кон'юнктуру ринку свинини;
5. проаналізувати експортний потенціал ринку свинини України;
6. визначити економічну ефективність виробництва свинини в умовах воєнного стану;
7. охарактеризувати світовий досвід стимулювання експорту свинини;
8. дослідити напрями забезпечення державної підтримки експортного потенціалу ринку свинини України;
9. визначити напрями підвищення економічної ефективності експорту свинини в Україні в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження бакалаврської кваліфікаційної роботи є експортний потенціал ринку м'яса свинини України.

Предметом дослідження бакалаврської кваліфікаційної роботи є формування експортного потенціалу ринку м'яса свинини України.

Методи дослідження. У ході написання бакалаврської кваліфікаційної роботи застосовувались такі методи дослідження, як функціональний та системний аналіз, історичне та логічне спостереження, метод синтезу інформації, методи графічного зображення, групування, порівняння та метод узагальнення.

Ця бакалаврська кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Перший розділ бакалаврської кваліфікаційної роботи присвячено дослідженню теорії сутності,

механізму та особливостям формування експортного потенціалу. У другому розділі бакалаврської кваліфікаційної роботи було проаналізовано та оцінено сучасний стан експортного потенціалу ринку свинини України в умовах воєнного стану, а також проведено аналіз економічної ефективності виробництва свинини в Україні в умовах воєнного стану. Третій розділ роботи розкриває напрями стимулювання забезпечення експортного потенціалу ринку м'яса свинини України в умовах воєнного стану, а також в ньому розглянуто шляхи забезпечення державної підтримки експортного потенціалу ринку свинини України.

У бакалаврській кваліфікаційній роботі подано 11 рисунків та 4 таблиці. Для написання дипломної роботи було використано 40 джерел інформації, серед яких наукові роботи, підручники, наукові статті та журнали, монографії та інтернет-ресурси, зокрема офіційні сайти та статистичні дані.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1. Сутність поняття «експортного потенціалу»

Експортний потенціал стоїть на визначному місці серед внутрішніх ресурсів країни, що формують зовнішньоторговельні відносини. Це не лише важливий фактор економічного зростання, але й ключовий показник готовності країни до конкурентного виступу на міжнародній арені. Досвід розвинутих країн або тих, які розвиваються, підтверджує, що позитивна динаміка розвитку в більшості економік значною мірою досягається саме через реалізацію успішної зовнішньоторговельної стратегії та залежить від ступеня досконалості пов'язаних з нею процесів формування та використання експортного потенціалу як для країн, так і для економічних одиниць, а також вибору методів та засобів, які можуть забезпечити вдалу реалізацію цього процесу.

Саме поняття «потенціалу» може бути досить різностороннім та універсальним, оскільки існує значна кількість інтерпретацій даного терміну залежно від контексту, у якому воно використовується. Слово «потенціал» походить від латинського слова «*potentia*» - сила і у широкому сенсі визначає можливість, наявні сили, запаси, ресурси, засоби, які можуть бути використані [2]. У сучасній науковій літературі «потенціал» здебільшого характеризують крізь призму таких категорій, як «ресурсний» підхід, розгляд потенціалу як сукупність «можливостей» та як сукупність «здібностей».

Впливає, що потенціал може бути пов'язаний з різними аспектами, такими як економічні, людські чи природні ресурси, технології, сприятливість середовища, ступінь інновації і таке інше, що забезпечує національне збагачення. В економічному контексті поняття «потенціалу» застосовується, коли йдеться

мова про потужності та продуктивні чи надлишкові сили країни або ж про можливості та ресурси і їх властивості, що в змозі бути використаними для певних результатів в майбутньому. Потенціал слугує виміром можливостей для ефективного використання ресурсів та здатності країни досягати високого рівня економічного розвитку. Це включає в себе оцінку того, як країна може розвивати свою економіку, залучати інвестиції, створювати нові робочі місця, підвищувати рівень життя своїх громадян і конкурувати на міжнародному ринку [4].

Зовнішньоторговельна діяльність для економіки України, як здатність до реалізації потенціалу, є основним джерелом валютних надходжень до бюджету, матеріальною основою відносин з іншими країнами, а також важливою складовою економічної та зовнішньої безпеки держави. Зовнішньоекономічні відносини у світі забезпечуються, як за допомогою міжнародних фінансових відносин, міжнародних організацій, дипломатичних відносин, різних союзів, так і за допомогою міжнародної торгівлі, а саме експортних та імпорتنих операцій. У свою чергу, експорт та імпорт ідентифікуються як показники економічного розвитку, конкурентоспроможності, споживчих можливостей та залежності від зовнішніх ринків.

Отже, експорт є одним із ключових показників зовнішньої торгівлі, який відображає міру інтеграції країни в світову економіку та її взаємодію з іншими країнами на глобальному ринку. Експорт допомагає країні покращити внутрішню економіку, збільшуючи обсяги продажів товарів або послуг, що приносить додатковий прибуток корпораціям, розширює податкову базу та відкриває можливості для зайнятості [3]. Експорт збільшує валютні резерви країни, що дозволяє центральному банку захищати національну валюту та стабілізувати її вартість, знижуючи при цьому вартість експорту до іноземних країн.

В нормативних актах щодо зовнішньоекономічної діяльності країн, а саме в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» поняття експорту визначається, як продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної

діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (в тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України [36]. У Митному Кодексі України, експорт є митним режимом, при якому українські товари вивозяться з митної території України для використання і споживання поза цією територією без обмежень. Об'єднуючи всі визначення, на наш погляд, експортом називається процес продажу товарів або послуг суб'єктами господарської діяльності однієї країни в іншу на основі грошової оплати чи оплати у натуральному вигляді, де країна-виробник виступає експортером, а іноземний покупець називається імпортером. Як правило, процес експорту здійснюється за наявності ліцензії і контролюється митною службою, законодавством або спеціальними угодами чи договорами [5]. Експорт є одним із ключових компонентів валового внутрішнього продукту (ВВП) країни і визначає його здатність конкурувати на міжнародній арені.

Експорт країни стимулюється залежно від існуючої конкурентної переваги, оскільки компанії або країни зможуть привертати покупців на зовнішніх ринках завдяки своїм перевагам, таких як, доступу до дешевої робочої сили або надійних джерел сировини. Таким чином, підприємства можуть виготовляти товари за низькими витратами, що робить їх конкурентоспроможними на міжнародних ринках. До прикладу, Китай, як країна, швидко розвивається та має одне із найбільших по чисельності населення у світі. Тому Китай є одним з провідних світових виробників м'яса, що є його перевагою на світовому ринку.

Терміни «експорт» та «потенціал» починають тісно переплітатися, коли підприємства країни продали все, що вимагав попит населення і, в результаті, при надлишковому виробництві вони мають можливість експортувати товари або послуги. Експорт може стимулювати зростання продажів та прибутку, коли компанії розширюють свою діяльність на нові ринки. Вийшовши за межі внутрішнього ринку, компанії знижують витрати на виробництво на одиницю продукції, розширивши свої операції, щоб задовольнити підвищений попит.

Тобто при стимулюванні потенціалу, збільшується його потреба в реалізації, яка в даному випадку полягає в експорті [7]. З точки зору розуміння експортного потенціалу, існує кілька підходів, наведених у Табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Науково-методичні підходи до визначення експортного потенціалу*

Підхід	Опис
Системний	Експортний потенціал - це реальна, складна, динамічна система взаємопов'язаних елементів, спрямованих на досягнення певних стратегічних цілей;
Цільовий	Експортний потенціал орієнтований на розвиток зовнішньоекономічної діяльності компанії та її конкурентних переваг на міжнародному ринку;
Ресурсний	Експортний потенціал визначається сукупністю ресурсів, необхідних для розвитку суб'єкта господарювання;
Функціональний	Експортний потенціал визначається через призму його здатності виконувати певні функції суб'єкта господарювання;
Структурний	Експортний потенціал - це частина економічного потенціалу, виробничих потужностей або системи зовнішньоекономічних зв'язків;
Ефективний	Експортний потенціал - це здатність будь-якого економічного суб'єкта виробляти максимальну кількість продукції (за умови найбільш ефективного використання ресурсів) і продавати її на міжнародному ринку.

Примітка. *Створено автором на основі [4]

За думкою Г. Крушніцької, експортний потенціал є ключовим показником економічної міцності країни. Під експортним потенціалом розуміється здатність ефективно використовувати свої конкурентні переваги на міжнародному ринку, ураховуючи постійні зміни в середовищі. [3]. Проте експортний потенціал

визначається не тільки обсягами експорту, але й інтелектуальними, логістичними та іншими ресурсами, що використовуються у зовнішньоторговельних операціях.

Підсумовуючи проведений аналіз, можна зробити висновок, що в сучасній економічній літературі не існує єдиної думки щодо визначення експортного потенціалу. Категорії «потенціал» і «ресурси» часто ототожнюються; термін «експортний потенціал» іноді замінюється його окремими складовими; не виділяються рівні експортного потенціалу. Проведене дослідження дозволило проаналізувати та узагальнити різні підходи до визначення терміну «експортний потенціал» та уточнити цю економічну категорію.

1.2. Механізми формування експортного потенціалу

Перш, ніж дослідити механізм формування експортного потенціалу, варто звернути увагу на класифікацію експортного потенціалу, відштовхуючись від логічного ланцюга. Загалом, є різні наукові погляди на класифікацію експортного потенціалу. Деякі з науковців пропонують цілісні моделі класифікації, деякі описують наявні.

Перш за все, варто розрізнити види експортного потенціалу, в залежності від специфіки галузі, продукції та умов на ринку, наприклад країни з багатими природними ресурсами мають можливість експортувати сировину, енергетичні ресурси, аграрну продукцію тощо; країни з високим рівнем освіти та навичками своїх громадян можуть експортувати високоякісну працю та інтелектуальні послуги; компанії, що володіють передовими технологіями та інноваціями, можуть експортувати високотехнологічні продукти та послуги [8]. Відповідно до цього, є п'ять видів експортного потенціалу за змістом, а саме:

- потенціал експорту готової продукції;
- потенціал експорту сировини і напівфабрикатів;

- потенціал експорту інженерно-технологічних послуг;
- потенціал експорту ліцензій і ноу-хау;
- потенціал експорту капіталу тощо [8].

Також можна класифікувати експортний потенціал за рівнем ієрархії, а саме потенціал країни, регіонів та окремого підприємства чи групи підприємств. За структурою ринку призначення експортний потенціал поділяється на регіональний (країна або група країн), товарно-галузевий (товари, послуги чи сировина), а також соціально-економічний (розвинуті країни, країни, що розвиваються та країни з перехідною економікою) [5]. За винятком цього, виділяють експортний потенціал за поточним ступенем реалізації: реалізований, частково реалізований та нереалізований.

Формування експортного потенціалу суб'єкта будь-якої економічної системи потребує обробки значного масиву інформації, її оцінки, а отже великих затрат часу, коштів та зусиль. Окрім того, формулювання мети та розробка експортної політики вимагає глибокого розуміння підприємством своїх потенційних можливостей для експорту, рівня конкурентоспроможності їх продукції, факторів, які обмежують їх, а також можливостей товарних ринків в умовах конкурентного середовища на сучасному етапі та в майбутньому [4].

Створення підприємствами нових, високоякісних та високотехнологічних виробництв виступає ключовим фактором у принципі формування експортного потенціалу країни. Різні інноваційні підходи спонукають не лише експортувати готову продукцію, але і безпосередньо ноу-хау чи новітні технології, що можуть забезпечувати бездоганну якість цієї продукції. Пошук нових ринків та розвиток нових збутових каналів може також допомогти підприємствам розширити свій експортний потенціал.

Іншим важливим фактором, що відіграє важливу роль у формуванні експортного потенціалу підприємства і може його посилювати або послаблювати є врахування наявних та потенційних конкурентів. Конкурентоспроможність –

це і є вимір ефективності підприємств чи країни загалом. Як наслідок, ефективними показниками конкурентних переваг є привабливість цінової політики, ринкова потреба та висока вартість продукції. Лаврів І.М. зазначає, що існує тісний взаємозв'язок між підвищенням конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку та збільшенням експортного потенціалу національної економіки [3].

Оскільки експортний потенціал завжди бере свій початок від підприємства, слід виділити основні складові формування експортного потенціалу саме підприємства (Рис. 1.1.). Як уже згадувалося, попит з'являється лише у відповідь на потреби або бажання іноземних споживачів, із врахуванням конкурентної ціни та високоякісної продукції. Саме міжнародне середовище, як правило, визначає попит на товари та послуги. У додаток до цього, укладання та виконання міжнародних торговельних угод може впливати на умови доступу до зовнішніх ринків. Також такі макроекономічні показники, як кризи чи стабільність політичної ситуації в країні, відкритість економіки, наявність інфраструктури для транспортування товарів та інші економічні чинники формують структуру та обсяги експорту.

Рис. 1.1. Складові формування експортного потенціалу підприємства*

Примітка. *Створено автором на основі [6]

Важливо відзначити, що суттєвим аспектом експортного потенціалу підприємства є ефективний менеджмент, який включає в себе комплекс технологій та інструментів для управління діяльністю. Це дозволяє правильно визначати пріоритети розвитку та обирати стратегії досягнення цілей, враховуючи постійні зміни у турбулентному середовищі. Ефективність управління значною мірою залежить від результативної праці менеджерів на різних рівнях, які приймають кваліфіковані рішення та забезпечують їх ефективне втілення. Розвиток кадрового потенціалу підприємства, як показує світовий досвід, сприяє підвищенню ефективності управління. У контексті глобалізації та активного розвитку зовнішньоекономічних відносин, зокрема експортної діяльності, керівництво та ефективне управління людськими ресурсами стають визначальними факторами, що дозволяють підприємствам утримувати стійкі позиції на міжнародних ринках збуту.

Крім того, наступною важливою складовою є українське законодавство, що контролює експортний потенціал через ряд регулятивних механізмів та законодавчих норм, такі як ліцензування, митні обмеження, контроль якості та стандартів, тарифне регулювання, а також санкції та заборони:

- На регулятивному рівні діяльність підприємств України на міжнародних ринках керується Законом «Про зовнішньоекономічну діяльність», що визначає основні принципи та правила ведення зовнішньоекономічних операцій. Він встановлює перелік можливих видів такої діяльності, регулює економічні зв'язки України з іншими країнами та міжнародними організаціями. Закон також передбачає відповідальність перед державою та іншими учасниками зовнішньоекономічних відносин за порушення законодавства України або умов контрактів, а також встановлює можливі санкції у разі порушень [40].

- Порядок здійснення митних формальностей регулюється Законом України «Про Єдиний митний тариф», що являє собою складений перелік ставок мита, які застосовуються до товарів та інших предметів при їх ввезенні на митну територію України або вивезенні за її межі, а також Митним Кодексом України.

- При укладанні угод під час проведення експортних операцій сторони мають дотримуватися встановлених Міністерством закордонних справ «Правил щодо форми зовнішньоекономічного контракту», які визначають основні умови укладання угод купівлі-продажу[40].

Виходячи із даної інформації, фактори, що впливають на розвиток експортного потенціалу, також опосередковано впливають і визначають процедуру формування стратегії виходу підприємства на зовнішній ринок та рівень репрезентативності підприємства на цьому ринку.

Треба зазначити, що існує дві групи факторів, що впливають на формування та підтримку експортного потенціалу: ендогенні – пов’язані з діяльністю підприємства, його зовнішньоекономічною маркетинговою стратегією, якістю та інноваційністю продукції, характеристиками менеджменту, кадровим і ресурсним забезпеченням та екзогенні – включають характеристики політичного, економічного, соціокультурного, екологічного, правового, географічного, природнокліматичного середовища внутрішнього та експортного ринку. «Більшість підприємств не мають змоги контролювати ці чинники, вони лише адаптуються до їх змін, щоб бути сталим учасником ринкових відносин. Так, такі важливі фактори, як торгівельні бар’єри, політична лояльність до зовнішньо-економічних операцій, правові норми та екологічні вимоги, також впливають на формування експортного потенціалу підприємства» [8, с.124]. Отже, від кількості сприяючих факторів буде залежати успішність експортної діяльності на ринку.

Проаналізувавши всі внутрішні та зовнішні чинники, безпосередній порядок та процес формування механізму управління експортним потенціалом забезпечується низкою етапів, наведених на Рис. 1.2.

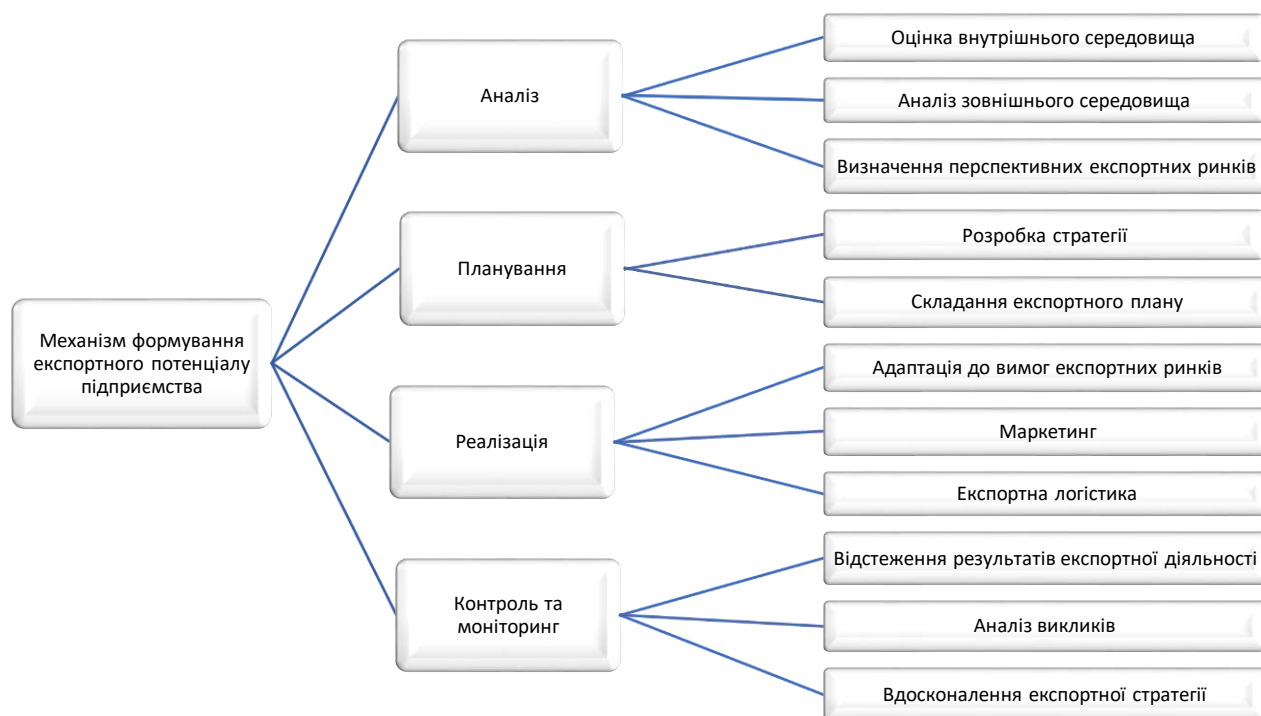

Рис. 1.2. Послідовність етапів формування експортного потенціалу підприємства*

Примітка. *Сформовано автором

Після проведеного аналізу можна зробити висновок, що формування та реалізація експортного потенціалу у сучасних умовах є складним процесом. Цей процес відображає здатність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності постійно реагувати на зміни в умовах середовища та ефективно використовувати свої конкурентні переваги на міжнародному аграрному ринку. Він представляє собою систему, де взаємодіють різні чинники, такі як внутрішній потенціал галузі, вплив експортних обмежень та можливості зовнішніх ринків для продукції чи/та послуг.

1.3. Особливості формування експортного потенціалу в умовах воєнного стану

2022 рік мав би стати для України рекордним за показниками експорту. Проте, повномасштабне вторгнення Росії кардинально змінило ситуацію,

обваливши експорт на 34%. Воєнна реальність кардинально відрізняється від мирного життя українців, маючи низку особливостей, що впливають на всі сфери життя та економіки. Українська економіка змушена була стрімко адаптуватись до нових умов функціонування в умовах воєнного стану, вирішуючи численні проблеми та шукаючи нові шляхи їх подолання. Блокування українських портів, закритий повітряний простір, ведення бойових дій та окупація частини території України призвели до повного переформатування напрацьованих ланцюгів постачання, перерозподілу ресурсів та оптимізації управлінських рішень.

В умовах воєнного стану не всі ринкові інструменти впливу на зовнішньоекономічну діяльність (ЗЕД) є доцільними та ефективними. Натомість, пріоритетними стають правові важелі регулювання. Ще у 2015 році був прийнятий Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII [35], який, хоча й не містить прямих обмежень чи заборон експорту/імпорту, значну увагу приділяє регулюванню торгівлі із державою-агресором та/або державою-окупантом. Основним інструментом обмеження співпраці з такими державами (в даний час – Україна та Російська Федерація) є ембарго. Згідно зі статтею 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-XII від 16.04.1991, Верховна Рада України є найвищим органом, що здійснює державне регулювання ЗЕД [34]. Її повноваження у цій сфері включають:

- прийняття рішень про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, зокрема встановлення повного/часткового ембарго на торгівлю.

- позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму.

Війна в Україні спричинила суттєві зміни у правовому регулюванні зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). З цією метою було прийнято низку нормативно-правових актів, які покликані впорядкувати експортно-імпорتنу діяльність суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану.

24 лютого 2022 року Державна митна служба України оголосила про припинення роботи низки пунктів пропуску на кордоні з Росією та Білоруссю. Ключові моменти цього повідомлення було систематизовано та оприлюднено у Розпорядженні Кабінету Міністрів України № 188-р від 26.02.2022 [37]. Документ містить інформацію про тимчасове закриття низки пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю, переважно на кордоні з Росією та Білоруссю, а також у безпосередній близькості від районів активних бойових дій. Це фактично свідчить про припинення митного оформлення товарів з цих двох країн.

18 березня 2022 року Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» [38]. Її метою стало спрощення процедур для суб'єктів господарювання, які бажають провадити зовнішньоекономічну діяльність. Зокрема, Постанова чітко визначає, що для здійснення експортно-імпортних операцій суб'єкт господарювання зобов'язаний отримати відповідну ліцензію. Варто зазначити, що деякі аспекти ліцензування були спрощені. Так, згідно з Постановою КМУ № 241 від 10.03.2022, до закінчення воєнного стану в Україні збір за видачу ліцензії на експорт/імпорт товарів не справляється [39].

Постанови Кабінету Міністрів України № 207 від 05.03.2022, № 422 від 09.04.2022 та № 549 від 07.05.2022 внесли зміни до Додатків 1 і 5 до Постанови КМУ від 29 грудня 2021 р. № 1424. Мета цих документів – врегулювання експорту низки сільськогосподарських товарів. Зокрема, було запроваджено квотування та ліцензування на експорт таких продуктів, як: м'ясо курей свійських, яйця курей, велика рогата худоба жива, м'ясо великої рогатої худоби, пшениця та суміш пшениці та жита, просо, цукор, морожене м'ясо та їстівні м'ясні субпродукти та деякі інші продукти.

Внаслідок блокування українських портів та загального порушення ланцюгів постачань на початку війни експорт української сировини значно скоротився. Проте, за півроку війни зовнішньоторговельний обіг майже не

змінився у порівнянні з 2021 роком. Це зумовлено тим, що Україна активно почала використовувати сухопутний транспорт. Було відкрито нові пункти пропуску на кордоні з країнами ЄС, щоб полегшити експорт товарів. Натомість, країни ЄС та інші партнери України надали допомогу у модернізації транспортної інфраструктури та логістичних ланцюгів [10]. Окрім цього, деякі підприємства змінили структуру експорту, щоб зосередитися на більш затребуваних товарах.

Незважаючи на зусилля держави, громад, різних організацій та підприємств, наразі експортний потенціал України все ще стримується комплексом внутрішніх та зовнішніх проблем, серед яких:

а) низька конкурентоспроможність вітчизняної промислової продукції через технологічне відставання.

б) недосконалість українського законодавства у сфері експортної діяльності у порівнянні з міжнародними нормами.

в) сировинна орієнтованість українського експорту та залежність економіки від світових цін на сировину.

г) контрабанда в експортно-імпортних операціях;

д) нестабільна воєнно-політична ситуація в Україні.

Отже, формування експортного потенціалу країни в умовах воєнного стану є комплексною системою, яка вимагає скоординованих зусиль влади та бізнесу. Держава, в даному випадку, несе повну відповідальність за всі нормативно-правові акти, затверджені для захисту як зовнішньоекономічної діяльності, так і експортного потенціалу зокрема. З перших днів війни уряд скасував або спростив багато бюрократичних процедур, пов'язаних з експортом. Підприємства почали змінювати структуру експорту, переорієнтовуватися на інші ринки та диверсифікувати свій експортний потенціал. Завдяки цьому

експортний потенціал України реалізовувався, незважаючи на різні несприятливі фактори.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РИНКУ СВИНИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Світова кон'юнктура ринку свинини

Світовий ринок свинини є одним з найбільших та динамічних ринків продуктів харчування. Це відбувається через низку ключових факторів, які створюють волатильність. Оскільки світ стикається із зростанням чисельності населення, таке явище призводить до зростання загального попиту саме на м'ясні продукти, як і підвищення доходів населення в багатьох країнах дозволяє людям купувати більше м'яса, в тому числі свинини.

Проте варто зазначити, що в деяких регіонах попит є незмінний або ж він просто відсутній на продукцію свинини з огляду на релігійні обмеження, культурні традиції, вважаючи свинину нечистою твариною, а також практичні міркування, коли у спекотних кліматичних умовах свинину важче зберігати без холодильника. Деякі з цих країн включають Саудівську Аравію, Кувейт, Катар та Об'єднані Арабські Емірати, а також деякі ще азійські та африканські країни.

На противагу цьому є суттєві факти, які стверджують, що «свинарство – це скороспіла галузь сільськогосподарського виробництва, що забезпечує населення багатьох країн світу цінними продуктами харчування, а промисловість сировиною» [11, с.67]. Свинина вирізняється серед інших видів м'яса завдяки високій засвоюваності білка, що робить її цінним продуктом харчування. М'ясо і сало є основними джерелами білків, жирів, вуглеводів, мінеральних речовин і вітамінів. Якщо порівняти свиней з іншими тваринами, то у свині найбільший відсоток їстівних продуктів. Якість та поживна цінність цих продуктів значно

вище, ніж у продуктів, одержаних з інших сільськогосподарських тварин. А отже, це продукція, без якої важко уявити продовольчу безпеку світу. Як правило, чим вищою є купівельна спроможність населення, тим більшим попитом користується свинина. Підсумовуючи, перевага розвитку свинарства обумовлена її важливим біологічно-господарським особливостям: скоростиглості, багатоплідності, всеїдності та економному використанні кормів, хоча останнє стає все більш спірним.

У той же час ринок свинини став більш концентрованим у великих комерційних операціях, тоді як частка дрібних фермерських господарств зменшується, що обумовлено доступом до технологій та зростанням попиту саме на стандартизовану продукцію. Через глобалізацію торгівлі виробники свинини з різних країн все більше конкурують за доступ до нових ринків та споживачів, що значно впливає на зниження цін для споживачів. Окрім цього, важливим генератором останніх років стала так звана «зелена політика», як набір політичних ідей, які ставлять за мету створення сталого суспільства. Таким чином, споживачі все більше звертають увагу на питання етичного ставлення до тварин у виробництві свинини, що веде до зростання попиту на свинину, вирощену з дотриманням високих стандартів добробуту тварин. В свою чергу, це має наслідки у вигляді високих світових виробничих витрат, які роблять утримання свиней менш рентабельним для багатьох виробників.

Чітко визначені економічні відносини між учасниками інтегрованих виробництв стимулюють фермерів розширювати спектр діяльності, адже це диверсифікує ризики та підвищує стійкість до економічних коливань. З іншого боку, екологічні закони змушують фермерів шукати інші способи отримання доходу, окрім інтенсивного свинарства. Наприклад, у Данії та Нідерландах законодавство обмежує розміри ферм через високу концентрацію азоту та фосфору у гної, що потрапляє у ґрунтові води. Це робить неможливим існування великих свиноферм у цих країнах. В результаті диверсифікації фермерської діяльності в Європі практично відсутні великі свиноферми (до 5-10 тис. голів).

Законодавчі обмеження щодо поголів'я на одній фермі та обсягів органічних добрив також стимулюють міжнародну кооперацію в галузі свинарства. Фермери з різних країн об'єднуються, щоб розподілити ризики та відповідальність за дотримання екологічних норм [12].

Іншим фактором, що робить ринок свинини динамічним, проте з негативними наслідками є вплив епідемій, а саме АЧС або африканської чуми свиней та інших захворювань, які призводять до значного скорочення пропозиції, зростання цін на фоні, а також введення торгових обмежень, аби запобігти поширенню захворювань.

Вплив цих факторів проявився по-різному в різних регіонах. У Європейському Союзі виробництво свинини скоротилося на 5,7% через погіршення перспектив експорту до Китаю, зростання виробничих витрат та спалахи АЧС. В США виробництво свинини зменшилось на 2,5% через зростання цін на корми та енергоносії, а також невизначеність в регуляторному середовищі. У Таїланді спалах АЧС, офіційно оголошений у січні 2022 року, призвів до майже 20-відсоткового падіння виробництва м'яса свиней у 2022 році. Натомість, важливо зазначити, що за це період спостерігався позитивний тренд виробництва у деяких країнах, де раніше були зафіксовані спалахи африканської чуми свиней (АЧС). Їм вдалося взяти під контроль цю хворобу, незважаючи на окремі спалахи, які все ж таки мали місце, зокрема у В'єтнамі, Російській Федерації та на Філіппінах.

Таким чином, статистика об'єму експорту з 2013 по 2022 рік слугує доведенням того, що ринок свинини постійно коливається і був стабільним тільки з 2013 по 2015 роки (Рис. 2.1.). У 2022 році світовий експорт свинини дорівнював 10,95 млн. т., що на 10% менше 2021 року. Таке зниження зумовлене пандемією COVID-19, спалахами АЧС в деяких країнах, зростаннями цін на корми та геополітичною напруженістю між країнами.

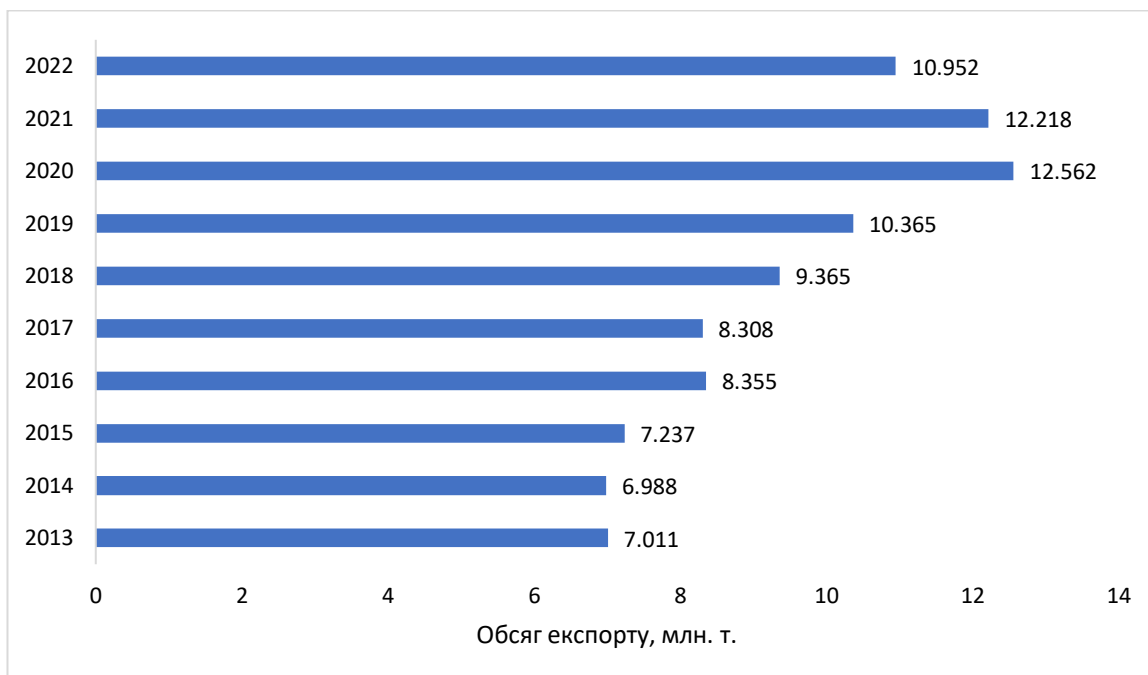

Рис. 2.1. Обсяги світового експорту свинини, 2013-2022 рр., млн. т.*

Примітка. *Створено автором на основі [17]

Отже, у 2022 році виробництво свинини у світі досягло 118,6 млн. т., а споживання - 117,3 млн. т. Китай залишається лідером з виробництва свинини, володіючи 39% світового ринку. Причиною даної закономірності є те, що Китай є густонаселеною країною, і тому для відгодівлі свиней широко використовуються відходи харчової промисловості й харчові залишки. Серед китайців є дуже популярне прислів'я: «Якщо хочеш багатства, вирощуй не дітей, а свиней».

За даними FAO, у 2022 році Китай виробив 56,3 млн. т. свинини, що на 1,8% більше, ніж у 2021 році [17]. Шість китайських компаній входять до десятки найбільших виробників свинини в світі, згідно з Всесвітнім списком мегавиробників 2023 року. До них належать: Wuxing Livestock, Muyuan Foods, New Hope Liuhe, Henan Zhengbang, COFCO Meat, Dali Foods. Ці компанії володіють понад 100 000 свиноматок кожна.

Наступним великим виробниками свинини є Європейський союз – 22,2 млн. т. Цей регіон є одним з основних центрів свинарства у світі, де виробництво

свинини зосереджено в таких країнах, як Німеччина, Іспанія, Франція, Польща та Данія. США також є важливим виробником свинини, де основними центрами свинарства є штати Айова, Небраска, Північна Кароліна та Іллінойс. Виробництво свинини у США станом на 2022 рік склало 12,2 млн. т. До списку лідерів входить також Бразилія – 5,1 млн. т. свинини та Мексика – 1,7 млн. т. Бразилія продемонструвала зростання на 6%, що стало можливим завдяки зростаючому попиту на м'ясо свиней як на внутрішньому, так і на світовому ринках, незважаючи на зростання цін на корми та виробничі витрати. Мексика ж продемонструвала зростання на 2,2% завдяки високому внутрішньому та міжнародному попиту [17, 32]. Частку найбільших виробників свинини у світі можна побачити на рис. 2.2.

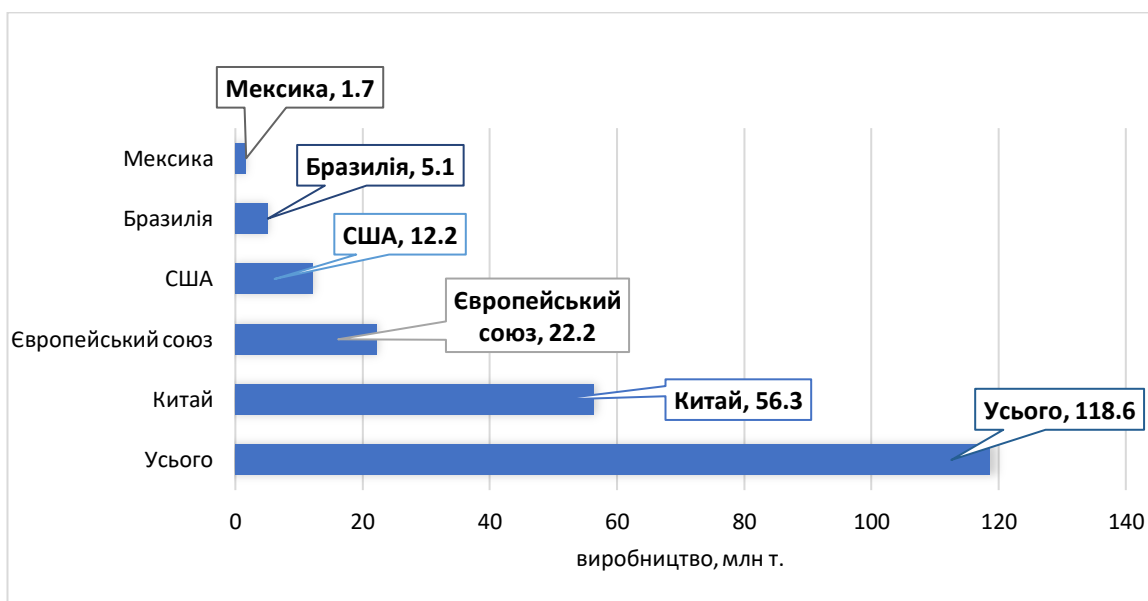

Рис. 2.2. Частка країн у світовому виробництві свинини, 2022 р., млн т*

Примітка. *Створено автором на основі [18]

Міжнародний поділ праці в галузі свинарства набув значного поширення, адже це обумовлено високим рівнем споживання свинини та прагненням країн до ефективного виробництва. Різні країни та підрозділи господарств спеціалізуються на різних етапах виробничого ланцюжка, де деякі країни спеціалізуються на розведенні племінних тварин, інші експортують поросят, треті вирощують молодняк, четверті відгодовують свиней, п'яті експортують

м'ясо, а шості виробляють корми. До прикладу, найрозвиненіші країни ЄС (Німеччина, Іспанія, Франція, Польща) використовують контрактну систему відгодівлі свиней на забій. За цією системою великі підприємства здають поросят в оренду фермерським господарствам, які забезпечують їх відгодівлю, а великі підприємства надають їм корми, ветеринарні послуги та інші необхідні ресурси [12].

Світова торгівля м'ясом свиней у 2022 році продемонструвала низхідний тренд, скоротившись на 10% порівняно з 2021 роком і досягнувши рівня 11,5 млн. т., що у грошовій формі становить \$254,53 млрд. Цей спад зумовлений, переважно, зниженням імпортного попиту в країнах Азії, а також, меншою мірою, в Південній Америці.

Згідно із даними Міністерства сільського господарства США (USDA), у 2022 році лідером по імпорту свинини став традиційно Китай, що імпортував 2,5 млн. т., і це на 48% менше попередніх років. На рівні країн, найсуттєвіше скорочення імпорту спостерігалось саме в Китаї. Це сталося через зростання поставок м'яса свиней з внутрішніх джерел та відповідне падіння цін. Незважаючи на це скорочення, Китай все ще залишається значним гравцем на світовому ринку м'яса свиней, на його частку припадає 22,4% загального імпорту [18,20].

Окрім Китаю, лідерами по імпорту свинини є Японія із 2,2 млн. т., що становить 12,7% від загального імпорту, яка продемонструвала зростання імпорту м'яса свиней, що пояснюється вищим попитом з боку харчових компаній. Мексика – із 1,3 млн. т. та 8,7% часткою на ринку свинини є найбільшим латиноамериканським імпортером свинини, Південна Корея – 0,7 млн т., що займає 6,4% та США із 0,7 млн. т., що на 100 тис. т. більше за минулий рік [33]. Важливо зазначити, що на тлі загального спаду, імпорт м'яса свиней з усіх інших регіонів світу у 2022 році продемонстрував зростання.

Незважаючи на загальне скорочення світової торгівлі м'ясом свиней у 2022 році, деякі країни продемонстрували зворотній тренд, збільшивши імпорт м'яса свиней, щоб компенсувати скорочення в інших країнах. На Філіппінах зниження імпортних тарифів призвело до зростання імпорту. У той час як Республіка Корея збільшила імпорт завдяки поєднанню пожвавлення сектору харчової промисловості і прийняття принципу «регіоналізації» для контролю АЧС в європейських країнах-експортерах. Аналогічно, імпорт з Іспанії збільшився на 55% завдяки конкурентоспроможним цінам. Одночасно з цим, скоротився імпорт з США та Канади. Серед інших, у Великобританії також зафіксовано зростання імпорту м'яса свиней, що пов'язано з зростаючим внутрішнім попитом.

Світовий ринок м'яса свиней у 2022 році продемонстрував динамічні зміни, що стосується експорту. Ці зміни значною мірою були обумовлені взаємодією попиту та пропозиції в різних регіонах світу. Зниження попиту в Китаї, який є одним з найбільших імпортерів м'яса свиней, негативно вплинуло на експорт трьох з чотирьох найбільших світових експортерів: Європейського Союзу, США та Канади, на частку яких припадає близько 80% обсягів світової торгівлі [13].

Отже, у ЄС, США та Канаді спостерігається низхідний тренд обсягів експорту свинини з 2020 по 2022 роки (рис.2.3). Обмеженість експортних поставок через високі виробничі витрати та спалахи африканської чуми свиней (АЧС) призвели до скорочення експорту з Європейського Союзу, зростання виробничих цін та зміцнення долара США по відношенню до інших валют негативно вплинули на конкурентоспроможність експорту зі Сполучених Штатів Америки. На противагу цьому, Мексика має стабільний експорт. Високий попит з боку деяких азійських країн, зокрема Філіппін, та диверсифікація експортних напрямків стимулювали зростання продажів бразильського м'яса свиней [17].

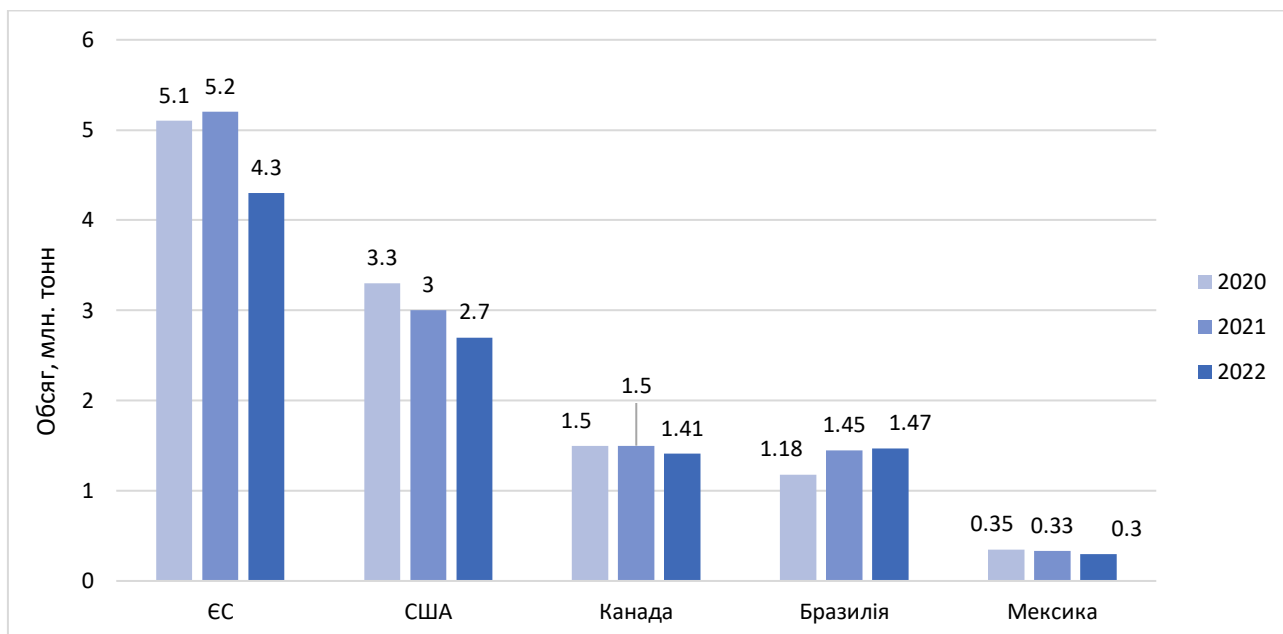

Рис. 2.3. Обсяги реалізації свинини найбільших країн-експортерів, 2020-2022 рр., млн. т.*

Примітка. *Сформовано автором на основі [18]

Отже, світовий ринок свинини є динамічним та багатограним, на нього впливає безліч факторів, таких як збільшення населення, зростання доходів у країнах, що розвиваються, вплив АЧС, торговельні війни, зміни в політиці, введення нових мит, зміни в споживчих вподобаннях, «зелена політика», а також економічні й політичні фактори. Ситуація на цьому ринку вимагає постійного моніторингу та адаптації до змінних умов. Відповідно до цього, постійно коливаються обсяги експорту та імпорту свинини, що, у свою чергу, корегує поголів'я та виробництво.

2.2. Аналіз експортного потенціалу ринку свинини України

За всю історію незалежності України галузь свинарства пережила значні труднощі. Перехід до ринкової економіки та низка негативних факторів призвели до високої волатильності галузі, зважаючи на різкі зміни у структурі поголів'я, як і на вітчизняному та світовому ринках. Так, продовж останніх років відбулося

значне скорочення загального поголів'я тварин у всіх категоріях господарств. Цей процес набув масштабного характеру, призвівши до зменшення поголів'я на 65,6%, або майже втричі, порівнюючи кількість у 1994 (15298 тис. гол.) та 2022 (5608 тис. гол.) роках.

Також сектор пережив трансформацію, з акцентом на перехід від домашніх господарств до промислового виробництва. До прикладу, станом на 2011 рік частка свиней, що утримувалась у домашніх господарствах становила 54%, то зараз цей відсоток знизився до 36,7%, що на 14,6% нижче 2014 року (рис. 2.4). Це призвело до консолідації ринку, з якого пішли неефективні господарства, так як контроль ефективності домогосподарств є майже неможливий, оскільки продукція виробляється стихійно. На промислові підприємства припадає 63% або 3,1 млн. гол., що на 400 тис. гол. менше 2022 року [19]. «За понад десятирічне спостереження за чисельністю поголів'я свиней в Україні необхідно відмітити, що на початок 2024 року зафіксовано найнижчу чисельність – 5,0 млн гол.» [14, с.57]. Проте такі показники обумовлені військовими діями та окупацією на деяких територіях, де поголів'я свиней було великим.

Рис. 2.4. Структура категорій виробників у галузі свинарства України, 2023 р.*

Примітка. *Створено автором на основі [19]

Волатильність галузі свинарства безпосередньо у період війни проявилася в інший спосіб: реалізація свинини агробізнесом характеризувалась нестабільністю, чергуванням збитків і низьких прибутків, що поєднувало причину війни і низки технічних та економічних чинників.

Невизначеність та неможливість прогнозування у перші місяці війни спричинила значні труднощі з закупівлею ресурсів та реалізацією продукції. Через втрату доступу до ключових ринків збуту, руйнування інфраструктури та логістичні проблеми експорт свинини з України зазнав значних втрат. За даними УКАБ, у 2022 році обсяги експорту скоротилися на 50% порівняно з 2021 роком. Росія, яка до війни була основним покупцем української свинини (близько 70% експорту), припинила імпорт з початком повномасштабного вторгнення. Це призвело до значного надлишку продукції на внутрішньому ринку та різкого падіння цін [25]. За даними Держстату, у 2022 році ціни на свинину в Україні впали на 30% порівняно з 2021 роком.

Український вітчизняний експорт свинини у 2023 році зріс у 2,8 разів порівняно із 2022 роком і досяг 894 т. М'ясо постачалося в основному в замороженому вигляді до наступних країн: ОАЕ – 417,7 т. (46,7%), Гонконг – 270,5 т. (30,2%), Бахрейн – 98,7 т. (11%), Кот-д'Івуар – 64 т. (7,2%) та Малайзія – 25 т. (2,8%) [25]. Сергій Касьянов – голова ради директорів холдингу KSG Agro підкреслює, що наразі українські виробники свинини ще не розкрили свій потенціал, адже 90% всього м'яса для експорту становить птиця, і тільки 1% - свинина, враховуючи що за три квартали 2023 року Україна збільшила експорт м'яса на 10% та майже наблизилася до довоєнного рівня.

Війна, що триває, ще більше ускладнила логістику, до того ж, як фізичне блокування пунктів перетину, так і істотне подорожчання транспортних витрат, зумовили серйозні проблеми із експортом. До початку воєнних дій деякі великі українські виробники ініціювали зусилля зі створення зон, вільних від хвороб, щоб отримати доступ до певних імпортних ринків. Однак станом на 2024 рік цей

процес залишається незавершеним. Обмежені поставки мали місце у 2023 році, і у 2024 році суттєвих змін не очікується.

До інших причин низького рівня розвитку свинарства в Україні відносяться:

- відсутність обігових коштів для закупівлі кормових інгредієнтів та ветеринарних препаратів, що складають 80% собівартості;

- ціна на свинину в Україні досить висока, тому вона недоступна для малозабезпечених споживачів (близько 200 грн/кг);

- поширення вірусу африканської чуми свиней неконтрольоване, а держава не компенсує свиноферми.

У довоєнне виробництво свинини в Україні внутрішній попит перевищував виробничі потужності. З початком конфлікту як великі підприємства, так і окремі виробники прискорили вирізання поголів'я худоби. Однак цей початковий сплеск виробництва змінився уповільненням у другій половині року. Зростання імпорту свинини покрило потреби ринку, незважаючи на валютні коливання та логістичні проблеми. Зростання цін на великому європейському ринку зробило цей імпорт фінансово нежиттєздатним, що призвело до різкого скорочення обсягів імпорту. Це, в свою чергу, спровокувало зростання цін на внутрішньому ринку. Українські виробники відреагували на це стратегічним розширенням поголів'я худоби, що призвело до часткового відновлення рівня вибракування.

Проте високі ціни несуть зиск лише для виробників та для галузі, але не для споживача. У 2022 році в Україні спостерігалось значне зниження споживання свинини на душу населення, незважаючи на відповідне збільшення імпорту. Споживання свинини до війни становило всього 14 кг на рік на людину, з початком війни – близько 12 кг [21]. У сусідній Європі цей показник

коливається від 40 до 60 кг. Рекомендовані норми Міністерства охорони здоров'я щодо споживання свинини — 37-40 кг на рік.

Фактори, що сприяли цьому падінню, включали значне переміщення населення, очевидне зниження рівня наявного доходу внаслідок падіння валового внутрішнього продукту (ВВП), а також значне збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, які втратили роботу. Слід зазначити, що зростання ринкової ціни на свинину стало основним чинником падіння споживання, окрім вищезгаданих факторів, що є наслідками воєнних дій. Незалежне підтвердження цього зниження споживання було отримано з даних, зібраних великими роздрібними мережами в Україні, які вказують на зниження продажів свинини в межах від 12% до 20%. Натомість заміником стало споживання птиці [18].

Можемо бачити роздрібні ціни свинини за 2022 та 2023 роки (рис. 2.5). Станом на квітень 2022 рік ціна почала знижуватись, що пояснюється приведенням ринку свинини у більш стабільне становище. Наступне подорожчання відбулося у жовтні 2022 року. Починаючи з квітня 2023 року ціна збільшилась на 0,5 дол. США і була на рівні 4,8 дол. США. До кінця року ціна на свинину майже не зазнавала змін.

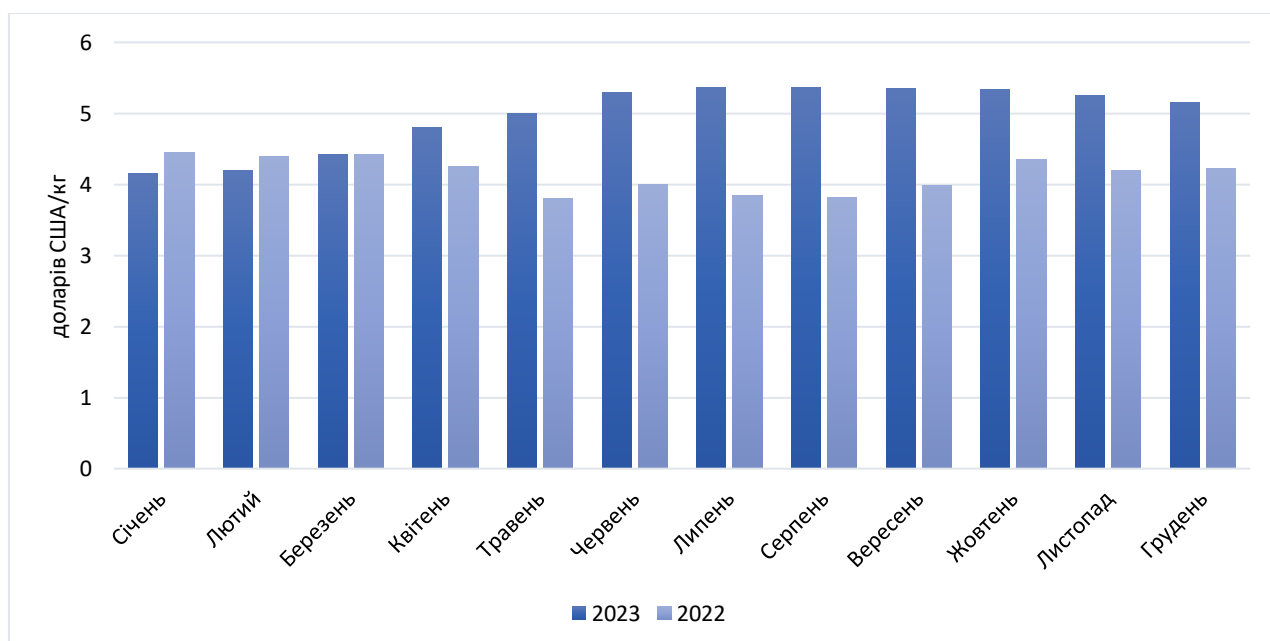

Рис. 2.5. Роздрібна ціна свинини в Україні, 2022-2023, доларів США/кг*

Примітка. *Створено автором на основі [19]

Незважаючи на значні втрати, українським виробникам свинини вдалося частково адаптуватися до нових умов та розпочати процес відновлення експортного потенціалу. Завдяки зменшенню пропозиції на світовому ринку свинини (внаслідок зменшення рентабельності галузі через дорогі корми, жорсткіших екологічних норм через високу концентрацію свиней) та збільшенню попиту з боку України ціни на експортну свинину почали зростати. Це дало можливість українським виробникам частково компенсувати втрати, понесені у 2022 році.

Дані Державної служби статистики України про кількість свинокомплексів не публікуються з 2019 року. За даними Українського клубу аграрного бізнесу, станом на 2021 рік в Україні було близько 10 000 свинокомплексів. З 2014 року в Україні зникло близько 40% свинокомплексів. Однак, це число може бути неточним, адже воно не враховує дрібні господарства, які не ведуть офіційної бухгалтерії [19].

Варто зазначити, що Уряд України запровадив низку заходів для підтримки експортерів свинини на період воєнного стану:

- часткова компенсація витрат на логістику,
- спрощення процедур експорту: 5 березня 2022 року Кабмін вжив надзвичайних заходів для забезпечення національної продовольчої безпеки та скасував велику кількість квот на експорт сільськогосподарської продукції
- можливість залучати місцеві субсидії та дотації з бюджету

- надання кредитів з низькою ставкою: «0% річних протягом періоду воєнного стану та одного місяця після його припинення, а потім — 5% річних.» [22]

Найбільшими експортерами свинини України є ПРАТ «АПК-ІНВЕСТ» (65,81%), що входить до десятки найбільших виробників м'яса та комбікормів України (2017). Земельний банк компанії становить 35 тис. га, вона займає 45-те місце у рейтингу «Топ-100 латифундистів України». Наступним є ТЗОВ «ЄВРО-КОМЕРС» (29,74%), що експортує м'ясо і м'ясну продукцію до Таїланду, В'єтнаму, Гонконгу, Південної Кореї, Китаю, ОАЕ, Єгипту, Ліберії, Беніну (Африка), Гани і Того. ТОВ «Глибинський м'ясокомбінат» (1,59%) входить до групи компаній «Глобіно». ТОВ «АМТЕК ТРЕЙД» (1,31%) поставляє м'ясо до країн Європи, Близького Сходу, Азії, Африки та Китаю. І ще одним із топ-експортерів України є ТОВ «АЛЬФА ФУД ТРЕЙД (0,88%) [24]. Наразі ця інформація не є оновленою, оскільки низка вагомих операторів балансує на межі виживання в окупації, звільнені проходять стадію відновлення, а плани подальшої роботи окремих підприємств у безпосередній близькості до зони проведення бойових дій залежать прямо від інтенсивності обстрілів.

Враховуючи статистику експорту свинини з 2013 по 2023 роки, можна дійти висновку, що українські виробники потребують велику кількість сприятливих факторів для реалізації експортного потенціалу. Найбільш продуктивним став 2015 рік, коли експорт сягнув 27,7 тис. т. У 2016 році було скорочення експорту у 9 разів (рис 2.6). На такі обсяги експорту негативно вплинула втрата російського ринку та епідемія африканської чуми свиней (АЧС). У 2023 році експорт становив 0,9 тис. т. свинини, що є катастрофічно низьким показником. Наразі ринок свинини України мало врегульований і не несе високої рентабельності. Україна постачає на зовнішні ринки всього 0,2% від загальних обсягів свого поголів'я.

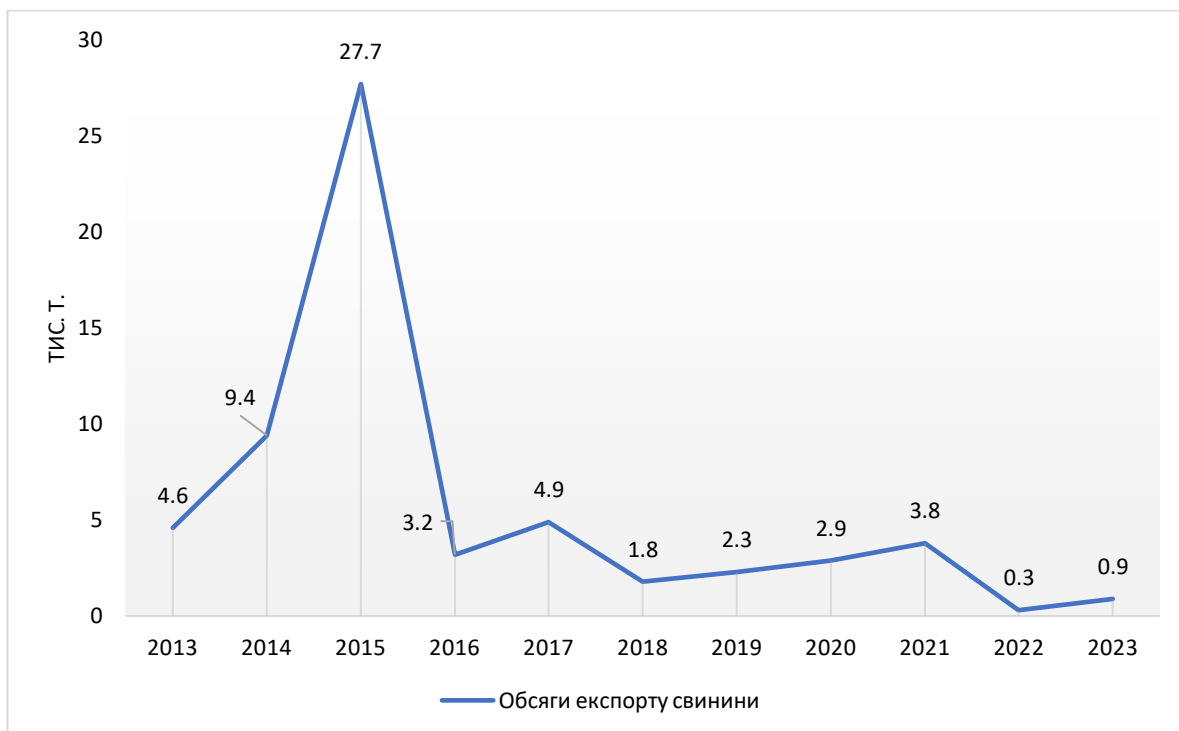

Рис. 2.6. Динаміка експорту свинини України, 2013-2023 рр., тис. т.*

Примітка* Створено автором на основі [17]

Зважаючи на скорочення поголів'я худоби та зменшення виробництва свинини, починаючи з середини 2022 року, імпорт свинини залишався високим протягом усього 2022 року. Частково це було зумовлено тимчасовою державною програмою стимулювання, запровадженою навесні 2022 року. Ця програма передбачала пільги з податку на додану вартість (ПДВ) для малого бізнесу. Країни Європейського Союзу були основними постачальниками, а Данія – 21,17 тис. т. (48%), Нідерланди – 5,24 тис. т. (17%) та Польща – 6,98 тис. т. (11%) забезпечили майже 70% від загального обсягу імпорту.

Значний дефіцит виробництва свинини в Європі у 2023 році спричинив значне зростання цін, що зробило свинину вітчизняного виробництва в Україні більш привабливою у порівнянні з імпортом [19]. Як наслідок, імпорт свинини впав на 70% у 2023 році, досягнувши рекордно низького рівня - майже 19 тис. т., що вважається найнижчим показником за останні п'ять років.

Таким чином, на сьогоднішній день український експорт свинини почав відновлюватися після повного занепаду, що був зумовлений початком повномасштабної війни. Україна володіє значним експортним потенціалом для свинини, маючи високі обсяги виробництва, конкурентні ціни, якісну продукцію та сприятливе географічне розташування. Зростаючий світовий попит на свинину відкриває нові можливості для українських експортерів. Та попри свій потенціал, Україна стикається з викликами, такими як епідеміологічні ризики, нестабільність внутрішнього ринку, обмежена диверсифікація ринків збуту, логістичні бар'єри, невідповідність деяких підприємств стандартам ЄС та наслідки військових дій. Утім, розвиток інфраструктури, удосконалення логістики та активна державна підтримка можуть значно зміцнити позиції України на світовому ринку свинини.

2.3. Економічна ефективність виробництва свинини в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану питання економічної ефективності нерозривно пов'язане з питанням продовольчої безпеки країни. Свинарські господарства, які в змозі зберегти свою працездатність та продовжувати виробництво продукції, відіграють важливу роль у забезпеченні населення України якісним та доступним м'ясом.

Стимульовані стрімким зростанням цін, українські виробники свинини продемонстрували у 2023 році кращі, ніж очікувалося, показники. Обсяги виробництва сягнули рівня 2022 року, а поголів'я тварин залишилося стабільним. Цей прогрес значною мірою обумовлений сприятливою кон'юнктурою на ринку сусідніх країн ЄС, де ціни на свинину суттєво зросли. Спад виробництва в ЄС призвів до скорочення імпорту, що відкрило нові можливості для українських свинарів, якими вони не забарилися скористатися.

Варто зазначити, що структура українського свиногокомплексу характеризується домінуванням вертикально інтегрованих підприємств, які здійснюють повний цикл виробництва від опоросу до забою, що є характерною ознакою підвищення прибутковості та рентабельності, оскільки свиногокомплекс має свою сировинну базу, замкнутий цикл виробництва та збуту свинини [1]. Проте, протягом 2023 року на ринку з'явилися й нові гравці – невеликі ферми, що спеціалізуються виключно на відгодівлі тварин. Ці господарства мали обмежений виробничий досвід і їх приваблювали високі ціни на свинину.

Найбільшими виробниками свинини у забійній масі у господарствах усіх категорій за даними 2022 року є Київська (88,1 тис. т.), Львівська (53 тис. т.), Полтавська (49,4 тис. т.), Тернопільська (45,6 тис. т.) та, Івано-Франківська (43,8 тис. т.) області. Виробництво загалом сягнуло 658 тис. т. у 2022 році на противагу 724 тис. т. у 2021. Такий обсяг став близький до часів найглибшої кризи в свинарстві України 2008-2009 рр. спричинений епідемією коронавірусу.

Для економічної ефективності виробництва свинини потрібно постійно регулювати кількість поголів'я залежно від поточної ситуації в країні, технологічних зрушень тощо, тому що мала і велика кількість поголів'я можуть виявляти як позитивний вплив, так і негативний. Наприклад у 1971 на території України поголів'я худоби досягло найвищого рівня і перевищило 21,7 млн. голів. У 1991 році кількість живих свиней становила приблизно 19,5 млн голів. Протягом наступного десятиліття це число впало до 7,6 мільйонів [1].

Найбільш відчутно скорочення поголів'я торкнулося сільськогосподарських підприємств України, а саме: зменшилося поголів'я на 74% у 2017 році. У 72% сільськогосподарських підприємств у 2017 році нараховувалося поголів'я свиней менше 1000 голів. Така статистика за 2017 рік обумовлена поширенням Африканської чуми свиней (АЧС). Через масштабне скорочення пропозиції, піднялася ціна на м'ясо свинини, обумовлена вищою собівартістю та пожвавився імпорт.

Більше того, перед війною АЧС вважалася основною проблемою розвитку ринку. З 2012 р. до квітня 2020 р. у країні зафіксовано 518 спалахів хвороби. Пік АЧС спостерігався у 2017 році, коли було зареєстровано 163 випадки і почав повторно прогресувати у 2023 році. У 2017 році офіційно зареєстровано 35,6 тис. випадків загибелі свиней від АЧС, що призвело до втрат у розмірі 15,4 млн. грн. для фермерів. А загальні втрати поголів'я з 2012 р., коли АЧС було вперше зареєстрована в Україні, становлять більше 130 тис. голів свиней.

Окрім АЧС, через невідповідну якість свинини, відсутність глибокої переробки й пакування, які б відповідали міжнародним нормам і стандартам, експорт свинини до європейських країн практично неможливий. Тому обмеження пропозиції свинини не є причиною малих обсягів експорту свинини. Наприклад, у 2016 р. він становив 0,5 % загального обсягу. Собівартість продукції свинини без ПДВ у січні-березні 2022 року коливалася в межах 34-41,7 грн/кг, тоді як у IV кварталі 2021 року діапазон собівартості відповідного зразка становив 33,6-39,2 грн/кг. Істотні відмінності пов'язані зі стратегіями постачання кормів та енергоефективності компаній, а також з рівнями інтенсифікації виробництва, продуктивності та здоров'я тварин [27]. Для прикладу, у 2018 році середня собівартість становила 46 грн/кг. Тому, незважаючи на економічні коливання та повномасштабне вторгнення, собівартість 1-го кілограму свинини знизилась, що мало позитивний ефект для реалізації м'яса свинини.

За даними Асоціації «Свинарі України», станом на 2023 рік поголів'я свиней в Україні становило 4,9 млн голів, що на 11% менше, ніж рік тому. У домогосподарствах населення нараховувалося 1,8 млн. гол., зменшившись на 10% [14].

Від початку війни, на відміну від сектору великої рогатої худоби, галузі свинарства вдалося уникнути масового забою поголів'я. Це можна пояснити менш частим циклом реалізації продукції свинарства порівняно з молочним виробництвом. Завдяки цьому, близько 2000 свиней було продано за вищою

вагою, а частина поголів'я свиней переміщена до регіонів, де немає бойових дій, для подальшої переробки. Проте, внаслідок воєнних дій у 2022 році, темпи скорочення поголів'я свиней все ж таки прискорилися. Обмежена кількість ферм, розташованих у східних та північних регіонах країни, зазнала прямих втрат. Деякі господарства були повністю зруйновані. Однак більшість виробників свиней, зосереджених у традиційних регіонах центральної та західної України не зазнали прямого впливу бойових дій.

Структуру господарств за поголів'ям свиней у 2023 маємо наступну: найбільше в Україні спостерігається малих підприємств обсягом до 100 голів, поширені також підприємства із 200-499 голів і є достатня кількість свинокомплексів із кількістю голів від 1000 до 4999. Найменшу частку займають підприємства, що налічують більше 10000 голів. Найбільша чисельність поголів'я на 2023 рік спостерігається у таких областях: Київська (639,8 тис. голів), Львівська (464 тис. голів), Хмельницька (365 тис. голів) та Тернопільська (374,5 тис. голів). У 2022 до цього списку входила Донецька область із поголів'ям 406,6 тис., проте через військові дії поголів'я скоротилось до 137 тис. Варто зазначити, що рентабельність у підприємств із поголів'ям вище 10000 гол. є набагато вища. Водночас, малих та середні підприємства від 100 до 5000 гол. є взагалі збиткові [16].

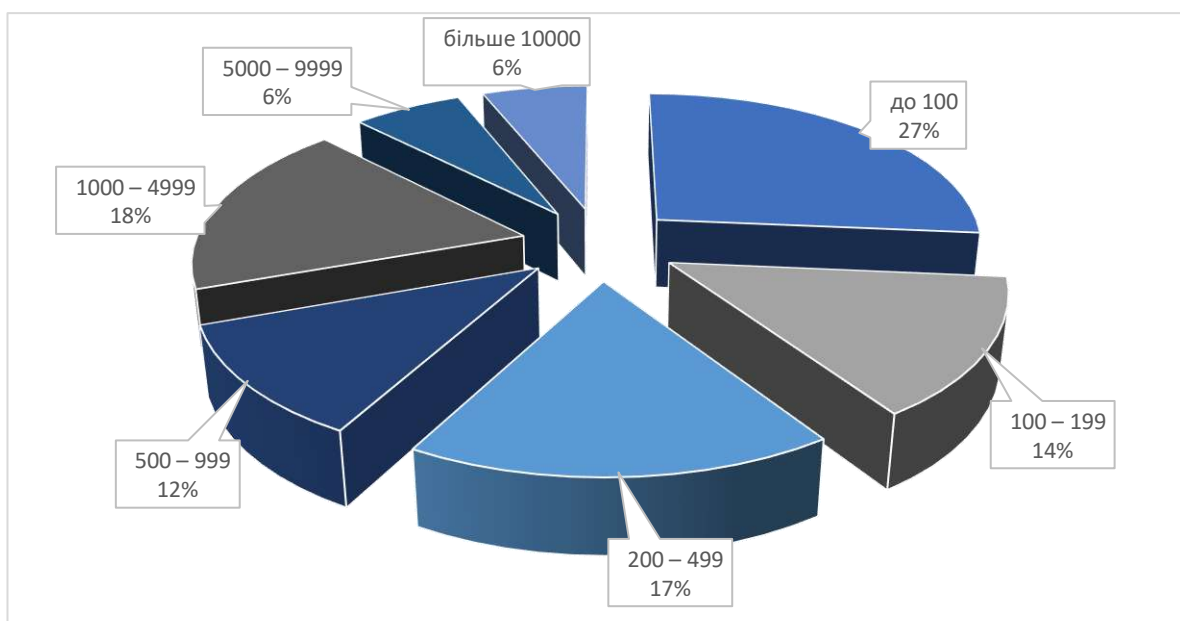

Рис. 2.7. Структура господарств України за поголів'ям свиней, 2023 р., голів*

Примітка. *Створено автором на основі [19]

Найбільшим виробником свинини в Україні є СП ТОВ «Нива Переяславщини» із кількістю маточного поголів'я 19,4 тис. гол. (рис. 2.8.) На другому місці стоїть свинокомплекс ТзОВ «Гудвеллі Україна», що збільшив свої потужності відгодівлі завдяки модернізації. Також до найпотужніших свинокомплексів відноситься компанія ПАП «Агропродсервіс», що продемонструвала значне зростання у сфері свинарства за останні роки. Їх маточне поголів'я збільшилось на понад 20%, що призвело до розширення потужностей власної відгодівлі. ПП «Аграрна компанія 2004» також обрала схожу стратегію розвитку. Збільшивши маточне поголів'я на 14% та розбудувавши власні відгодівельні комплекси, компанія змогла наростити чисельність утримуваного поголів'я свиней на понад 40% порівняно з 2021 роком. Трохи меншу частку складає ТзОВ «Галичина-Захід» із загальним поголів'ям 95,2 тис. голів. Тривалий час лідером виробництва свинини був ПРАТ «АПК-ІНВЕСТ». Однак, оскільки підприємство розташоване у Донецькій області, через військову агресію та постійні обстріли показники значно скоротились, залишивши підприємство у десятці найбільших виробників. [26,28].

Таблиця 2.1

Лідери за поголів'ям свиней, маточним поголів'ям та за реалізацією свиней на забій в Україні станом на 2023, тис. г., тис. т.*

<i>Свинокомплекс</i>	<i>Загальне поголів'я станом на 01.01.2023., тис. голів</i>	<i>Маточне поголів'я станом на 01.01.2023р., тис. голів</i>	<i>Реалізація свиней на забій у живій масі за 2022 р., тис. т</i>
СП ТОВ «Нива Переяславщини»	313,1	19,4	61,3
ТзОВ «Гудвеллі Україна»	219,9	13,9	46,3

Продовження таблиці 2.1

«Агропродсервіс»	162,3	12,0	37,8
«Аграрна компанія 2004»	116,8	6,4	18,5
ТзОВ «Галичина-Захід»	95,2	5,8	17,7

Примітка. *Сформовано автором на основі [28]

Загроза африканської чуми свиней (АЧС) в Україні зросла у 2023 році, так як офіційна статистика зафіксувала збільшення випадків захворювання. Спалахи були виявлені як серед диких кабанів (10 випадків), так і на свинофермах (37 випадків). Більшість випадків зареєстровано в Центральній Україні. АЧС залишається головним викликом для галузі свинарства. Найбільш вразливими до зараження є приватні домогосподарства, що зумовлено недостатньою обізнаністю про хворобу та відсутністю елементарних заходів біобезпеки. На великих промислових фермах ризик поширення АЧС нижчий, проте вони можуть постраждати від сусідніх спалахів, якщо зона ліквідації охопить їхні виробничі потужності. Згідно з інформацією Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), оціночні втрати від АЧС із розрахунку на 1 голову становлять: \$114 у господарствах населення, \$196 - на маленьких і середніх свинофермах, \$460 - на великих промислових комплексах [29]. Уряд України запровадив програми компенсацій для домогосподарств, що постраждали від АЧС, водночас промислові підприємства змушені покладатися на дорогі комерційні страхові інструменти.

З даного графіка спостерігаємо швидке зростання офіційно зареєстрованих випадків АЧС від 2014 року, яке досягло піку у 2017 році, коли 163 випадки були уже зареєстровані (рис. 2.8.). Пішов один рік для нормування такого спалаху, і вже у 2019 році кількість цих випадків знизилась у 3 рази. Знову хвороба почала прогресувати у 2023 році, як і зазначалося вище.

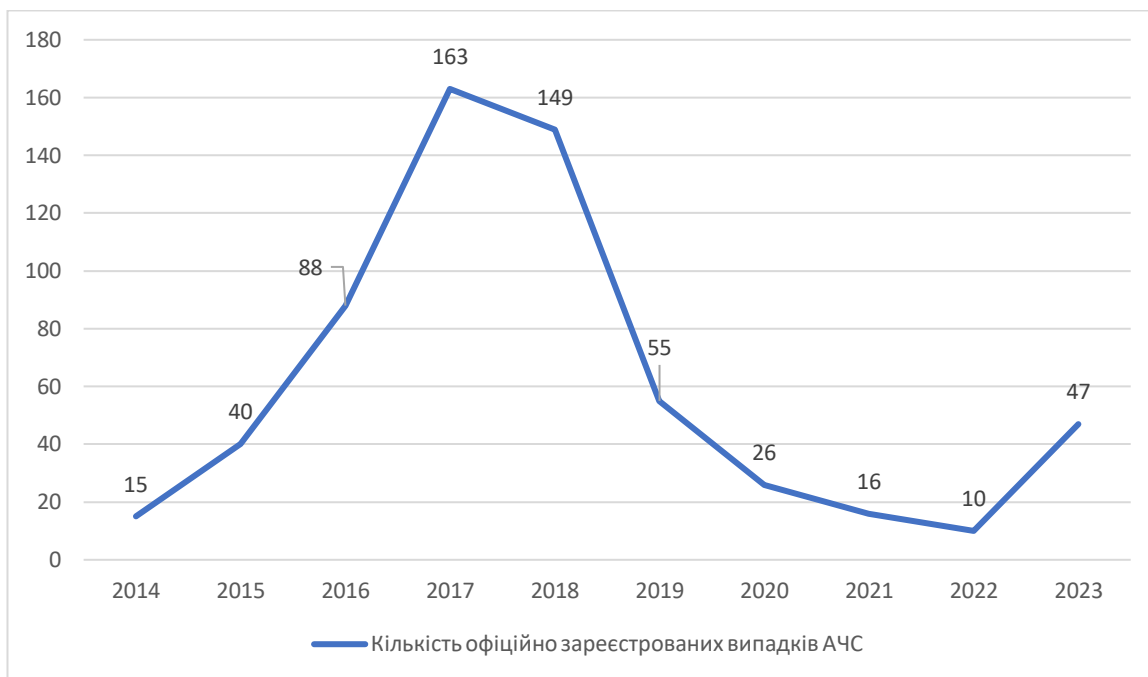

Рис. 2.8. Кількість офіційно зареєстрованих випадків АЧС в Україні, 2014-2023 рр.*

Примітка. *Сформовано автором на основі [29]

Зараз в Україні, країні, яка відома своїм значним споживанням свинини, м'яса та сала, тривають спроби вивести 12 різних порід свиней з різними рівнями продуктивності. Крім того, більшість свиней, отриманих від відомих компаній Данії, Англії та Франції, які зарекомендували себе як лідери на українському ринку свинарства. Безпосередньо в Україні найбільш поширеними породами свиней є велика біла, ландрас та українська степова біла. Найбільш продуктивні стада свиней великої білої та ландрасової породи, особливо з імпортними тваринами, демонструють виняткову продуктивність. Ці породи характеризуються високою швидкістю росту, м'ясистістю та адаптованістю до місцевих умов. Їх добові прирости ваги становлять 750-850 г, коефіцієнт конверсії корму 3,2-3,6 кг і досягають живої ваги 100 кг за 160-175 днів. Крім того, вихід м'яса в туші становить 60-62% [27].

Промислові підприємства для виробництва свинини використовують генотипи іноземного походження. Найбільша кількість свинарських підприємств зосереджена в Запорізькій області - 9 племінних підприємств, а 7 племінних

підприємств зосереджено у Львівській, Одеській, Полтавській та Херсонській областях. Кількість свинарських підприємств у Житомирській, Закарпатській та Рівненській областях у квітні перевищила 3,7 млн. голів, що на 1,1% менше, ніж за відповідний період минулого року. За даними Державної служби статистики України, середня жива маса свиней при забої у 2023 році становила 105 кг [19]. Годівля свиней в Україні традиційно ґрунтується на зернових, таких як кукурудза, пшениця та ячмінь. Однак, ціни на зернові корми в Україні значно зросли внаслідок війни, що робить їх використання менш рентабельним.

Одним із ключових показників ефективності виробництва свинини на підприємстві є визначення виходу приплоду на 100 свиноматок. Отже, аналізуючи дані по регіонах України, бачимо, що із 2000-х років до сьогодні Україна збільшила вихід приплоду більше, ніж у 3 рази (рис. 2.9.). Це свідчить про збільшення кількості поросят, яких можна продати, зниження собівартості виробництва свинини, адже на утримання однієї свиноматки припадає більше поросят, а також збільшення рентабельності. Івано-Франківська область є лідером у виході приплоду з 2000 по 2022 рік. Полтавська область наростила вихід приплоду із 682 голів у 2000 році до 2851 у 2022. Львівська та Київська області мають стабільно високий рівень виходу приплоду поросят.

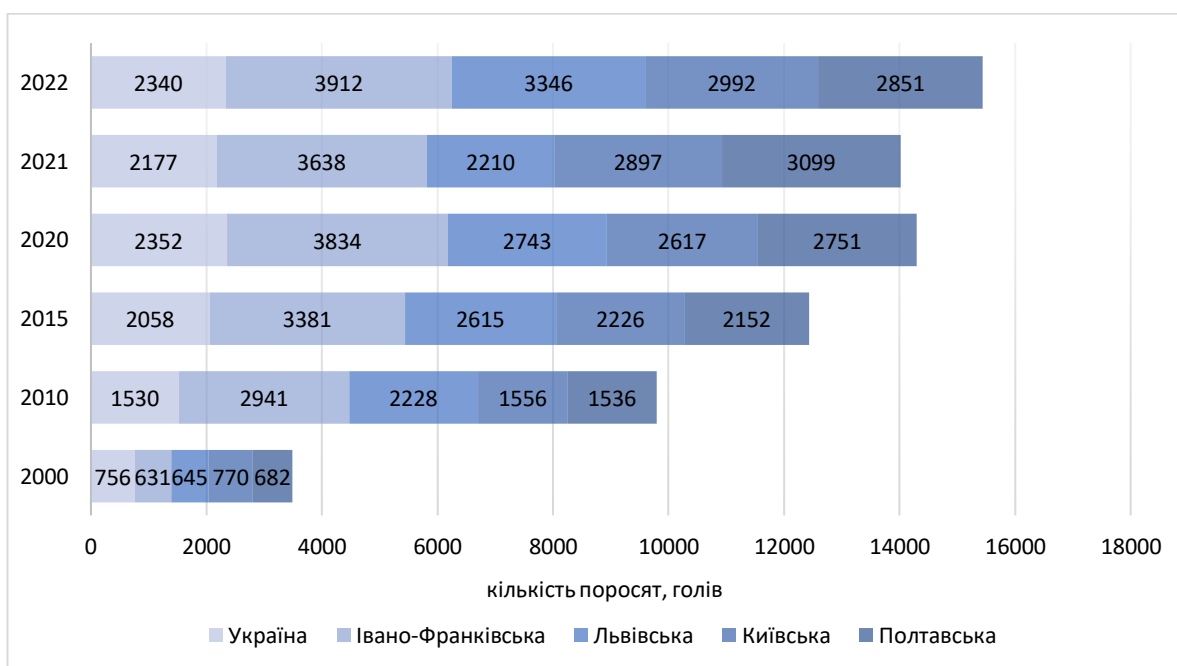

Рис. 2.9. Вихід приплоду поросят на 100 основних свиноматок у підприємствах України, 2000-2022 рр., голів*

Примітка. *Створено автором на основі [19]

Економічна ефективність виробництва свинини та стан галузі свинарства в цілому значною мірою також залежить від рівня забезпеченості кормами. У 2019 році вітчизняна сировина здешевила виробництво комбикормів для українських свинарів на 29-34%, але собівартість кормів у собівартості українських свиней була на 40% вищою за середній показник по ЄС і вдвічі вищий, ніж у Бразилії, США. Штатів і США (табл.2.1.) . Канада. Із таблиці видно, що у 2000 році витрати кормів на виробництво 1 ц приросту свиней в Україні на підприємствах становили 17,90 ц. корм. од., тоді як у 2022 році – зменшення до 4,44 ц. корм. од., що становить 45% від 2000 року. Ефективнішим виробництво свинини стало за рахунок розвитку ефективних технологій вирощування свиней із відповідною кількістю кормів, необхідних для росту свиней. Проте у господарствах населення витрати кормів на виробництво 1 ц приросту свиней збільшилися. Якщо у 1990 році витрати становили 5,78 ц. корм. од., то у 2022 році ця цифра зросла до 6.31 ц. корм. од, це на 9% більше, ніж у 1990 році.

Таблиця 2.2

Динаміка витрат кормів на виробництво 1 ц приросту свиней в Україні, 1990-2022 рр., ц корм. од.*

Рік	Усі категорії господарств	У тому числі	
		підприємства	господарства населення
1990	7,92	9,85	5,78
2000	9,05	17,90	7,62
2015	5,99	4,46	8,05
2020	5,23	4,79	5,85
2021	5,18	4,60	6,13
2022	5,10	4,44	6,31

Продовження таблиці 2.2

2022 до 1990, %	64,39	45,07	109
--------------------	-------	-------	-----

Примітка. *Створено автором на основі [19]

Підсумовуюючи, українське свинарство переживає не найкращі часи. Більшість вітчизняних підприємств не володіють достатніми коштами для оновлення матеріально-технічної бази та племінного фонду. Інвестиції в модернізацію можуть дозволити собі лише деякі функціонуючі великі підприємства, переважно з іноземним капіталом, прибутки яких нерідко виводяться за межі України. Водночас держава не докладає належних зусиль для стимулювання кредитування вітчизняних свинарів. Це може призвести до того, що Україна, традиційний виробник свинини, перетвориться на "імпорт-залежну" країну з цієї м'ясної продукції. Ця проблема стає ще більш гострою в контексті національної продовольчої та економічної безпеки.

Основними причинами занепаду галузі, окрім нестачі бюджетного фінансування, є:

- Відсутність чіткої стратегії розвитку свинарства: цільових та регіональних орієнтирів;
- Істотні організаційні недоліки: неефективне управління, бюрократія, корупція;
- Військовий стан і його наслідки.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО СТИМУЛЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РИНКУ СВИНИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Світовий досвід стимулювання експорту свинини

Сучасне свинарство в країнах-лідерах світу характеризується динамічним розвитком, що ґрунтується на комплексному підході, який включає в себе впровадження інтенсивних технологій, таких як: автоматизація виробничих процесів, застосування нових племінних технологій та використання сучасних методів годівлі та утримання свиней. Окрім цього, цей підхід включає розвиток вертикальної та горизонтальної інтеграції, а також впровадження державних селекційних та ветеринарних програм. При розробці стратегії інноваційної діяльності підприємств галузі свинарства Україні доцільно взяти до уваги деякі аспекти успішного розвитку ведучих країн світу, проаналізувавши та врахувавши особливості українського ринку.

Першочергово, в усіх країнах із високим показником експортного потенціалу стимулювання експорту починається з фінансової підтримки держави. Основними напрямками державного регулювання свинарства в розвинених країнах світу є заходи, спрямовані на забезпечення максимальної самоокупності свинарства, збереження стабільного економічного функціонування галузі та забезпечення її інвестиційної привабливості; забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників у міжнародному поділі праці.

Для прикладу, корисним для України є досвід Іспанії. За 30 років завдяки чіткій та злагодженій стратегії уряду та підприємців, структура виробництва в Іспанії зазнала значних змін. Від дрібних домогосподарств країна перейшла до

широкомасштабного виробництва на підприємствах промислового типу. Дана практика уже почала широко застосовуватися в Україні, оскільки частка домогосподарств значно зменшилася за останні роки, проте галузь потребує подальшого впровадження такого методу.

Уряди таких країн, як США, Канади, Китаю, Японії, а також країн ЄС надають прямі виплати (субсидії) виробникам свинини на основі кількості виробленої ними продукції або експортованої кількості [15]. У багатьох країнах ЄС, а також у Австралії, США, Канаді, Новій Зеландії тощо надаються компенсації виробникам свинини за збитки, завдані їм хворобами тварин, стихійними лихами або іншими надзвичайними ситуаціями.

ЄС регулярно переглядає експортні мита з метою стимулювання експорту та підтримки конкурентоспроможності європейської свинини на світовому ринку. Також застосовуються практики податкових пільг та інвестицій у нові технології, розширення виробництва або покращення біозахисту. Здійснюється пільгове кредитування експортерів свинини за нижчими відсотковими ставками, ніж звичайні кредити.

На світовому ринку свинини існують торговельні обмеження, які виражаються у вигляді імпорتنих мит на м'ясо, що ввозиться з-за кордону. Ці обмеження вводяться країнами з метою підтримки вітчизняних виробників свинини, стимулюючи їхню конкурентоспроможність та скорочуючи залежність від імпорту [15]. Прикладом такого підходу є Європейський Союз.

Варта уваги практика державної підтримки свинарства в Китаї. У 2018 році було впроваджено нагородження ферм, які відповідають стандартам захисту навколишнього середовища, ресурсозбереження та очищення гною; субсидії на перевезення свиней з великих господарств до нових регіонів для підтримки модернізації та вдосконалення виробничих процесів. Також у Китаї поширено страхування тварин, гранти та компенсації.

У США існують спеціальні освітні програми, наприклад 4H, які мають на меті забезпечити фінансованого державою навчання дітей фермерів і молодих фермерів радниками округів і дослідниками державних університетів. Це є також значущою практикою для підготовки майбутніх кваліфікованих фермерів.

Наступними методами стимулювання експорту свинини, що уже широко використовуються у світі є деякі інноваційні технології у сфері селекції та біозахисту. У США селекційна робота ґрунтується на застосуванні технології так званої «триступінчастої піраміди». Ця технологія ґрунтується на принципі пірамідальної системи, де в основі (як і в Китаї) лежить Програма санітарного контролю SPF (specific pathogen free). Лідерами в цій сфері на європейському ринку є компанії «NUCLEUS» (Франція) та «DanBred» (Данія). Встановлено, що в Україні частка операторів, які продовжують роботу з тваринами вітчизняної селекції, поступово зменшується і становить на сьогодні лише 5,0% [14]. Це означає, що в Україні використовується здебільшого іноземна селекція. І найбільш поширеною є данська генетика – 41%. В Україні використання свиней сучасних спеціалізованих м'ясних генотипів дає значні переваги у тваринництві, зокрема, дозволяє значно підвищити забійну вагу до 129,5 кг. Щодо коефіцієнта конверсії кормів, то в Україні він становить 2,68 кг, що відповідає світовим аналогам.

Повертаючись до «данської технології», суть системи полягає в послідовному розведенні свиней з жорстким санітарним контролем на кожному рівні, що дає змогу отримати поголів'я, вільне від специфічних патогенів. Поросята на таких фермах народжуються виключно шляхом кесерового розтину. Це гарантує стерильність тварин з моменту народження, виключаючи ризик зараження будь-якими інфекціями, що є максимально дієвим способом контролю епізоотичної ситуації. Після спеціального обстеження вони відгодовуються штучними кормовими сумішами і потім стають батьками «чистої лінії». Таких свиней використовують для подальшого розведення та отримання здорового поголів'я свиней. Таким чином біологічна безпека поголів'я є гарантованою. Цей

підхід забезпечує високу якість продукції, стійкість тварин до хвороб та кращу ефективність виробництва [1]. Основні принципи роботи свиногокомплексу за даною технологією включають: вакуумну систему видалення органічних стоків; «стерильність» ферм, що означає особливі санітарні умови, комп'ютеризовану систему розподілу кормів, клімат-контролю і таке інше. Так, серед українських лідерів галузі прийнято за норму відлучення 23 поросят на свиноматку на рік. У світовому масштабі цей показник значно вищий: Данія – 26,37, Голландія - 25,89, Франція – 24,49, Бразилія – 23,62.

Продовжуючи опис методу «DanBred», потрібно зазначити, що цілі цієї програми базуються на тісній співпраці між виробниками свинини та м'ясопереробними підприємствами. Таким чином, об'єднуються незалежні селекційні компанії, які разом налічують 30 ядерних стад з загальним поголів'ям 15 800 свиней, 176 селекціонерів, які утримують 51 700 свиноматок, стада з загальним поголів'ям 1 158 000 свиноматок, що щорічно дають 26 300 000 тварин на забій.

Якщо говорити про контроль якості і дотримання стандартів, то У США цьому приділяється особлива увага. Для покращення селекційної роботи та підвищення економічної ефективності свинарства розроблено програму STAGES Національного реєстру свиней. Ця програма використовує технологію найкращого лінійного незміщеного прогнозування (BLUP), яка дає змогу: розраховувати найбільш економічно важливі характеристики свиней, такі як швидкість росту, конверсія корму, стійкість до хвороб та якість м'яса; прогнозувати генетичну цінність кожної свині, що дозволяє відбирати найкращих тварин для подальшого розведення [9].

Для стимулювання експорту необхідне проведення багатьох дослідницьких та наукових робіт. Досвід Канади є найбільш яскравий. В Канаді для підтвердження походження, чистоти та продуктивності племінних свиней використовується реєстраційний сертифікат, що видається Канадською корпорацією з реєстрації худоби (CLRC). Це робить дану систему унікальною,

адже вона поєднує генетичне тестування тварин з дослідницькими програмами. Таким чином, система є комплексною та дає змогу не лише відібрати найкращих племінних тварин, але й досліджувати нові методи та технології для покращення генетики свиней [9]. Ще однією особливістю канадської системи є те, що вона підтверджує походження тварин, а також гарантує їх чистоту та відповідність певним стандартам продуктивності. Важливою складовою канадської системи є банк ДНК свиней, який використовується для проведення різних наукових досліджень. Завдяки цьому дослідники можуть прогнозувати продуктивність свиней та розробляти нові методи селекції.

Аналіз світового досвіду свідчить, що впровадження сучасних інформаційних технологій та розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення селекційно-племінної роботи, включаючи племінний облік, можуть стати ключовими факторами для прискорення селекційного процесу в українському свинарстві та підвищення ефективності цієї галузі. Це свідчить про те, що Україна має значний потенціал для розвитку свинарства та нарощення експортного потенціалу за рахунок впровадження новітніх технологій та підходів.

3.2. Напрями забезпечення державної підтримки експортного потенціалу ринку свинини України

Свинарство України наразі переживає складний період, що потребує негайних та рішучих дій з боку держави. Захист вітчизняних виробників свинини – це не просто економічне питання, а й питання продовольчої безпеки та розвитку стратегічно важливої галузі.

На сьогоднішній день уряд України частково виділяє фінансову підтримку експортного потенціалу ринку свинини. Державний фонд підтримки підприємництва надає пільгові кредити українським виробникам свинини для

модернізації виробництва, впровадження нових технологій та розширення експортних можливостей. У 2023 році на ці цілі було виділено 1,5 млрд. грн. Держава частково компенсує виробникам свинини витрати на корми, ветеринарні препарати та інші необхідні ресурси. У 2023 році на виплату субсидій було спрямовано 500 млн грн [9].

Україна має Угоду про вільну торгівлю з Європейським Союзом, яка передбачає скасування або значне зниження митних тарифів на експорт української свинини до країн ЄС. Це робить українську продукцію більш доступною для європейських споживачів. Україна також має угоди про вільну торгівлю з низкою інших країн, таких як Канада, Велика Британія, Швейцарія, Грузія та Ізраїль, які також передбачають пільгові умови для експорту української свинини.

Уряд України допомагає українським виробникам свинини отримати необхідні сертифікати для експорту їх продукції на міжнародні ринки. Це включає сертифікати, що підтверджують відповідність продукції ветеринарним санітарним вимогам, а також сертифікати якості.

Однак, рівень фінансової підтримки експорту свинини в Україні є порівняно невисоким у порівнянні з деякими іншими країнами. Загальний бюджет ЄС на підтримку свинарства становить близько 10 млрд. євро на рік, США – 2 млрд. дол. США, Китай – 5 млрд. дол. США [31].

Отже, одним із перспективних напрямів державної підтримки експортного потенціалу ринку свинини є оновлення нормативно-правової бази. В Україні ще досі існують застарілі радянських норм, несумісні з сучасними технологіями та підходами. Тому є необхідною розробка нових норм, які ґрунтуються на міжнародних стандартах та кращих світових практиках з урахуванням українських реалій. Оскільки Україна готується до вступу в ЄС, адаптація європейського законодавства до українських умов та поступове впровадження

європейських норм з урахуванням готовності вітчизняних виробників є обов'язковою статтею для виконання.

Для того, аби ця фінансова підтримка була систематичною та виробники свинини могли на неї опиратися, потрібно затвердити три-п'ятирічну програму державної підтримки галузі. Ця програма має передбачати фінансування інноваційних проектів, модернізацію виробництва, стимулювання експорту, розвиток науково-дослідницької діяльності та підготовку кадрів.

Для науково-технічного прогресу, ефективного управління і підвищення кваліфікації виробників та експортерів що працюють у галузі свинарства є актуальним налагодження ефективної співпраці з галузевими організаціями та відповідними відомствами. Створення робочих груп, залучення експертів та науковців до розробки та реалізації стратегії розвитку свинарства забезпечить комплексне бачення проблем та сприятиме прийняттю обґрунтованих рішень. Впровадження цих заходів дозволить створити сприятливі умови для розвитку вітчизняного свинарства, здатного до постійного нарощування експортного потенціалу ринку якісного м'яса свинини та, відповідно, підвищити його конкурентоспроможність.

Досі в Україні існує велика ймовірність поширення АЧС, оскільки хвороба знову проявилась у 2023 році, що призвело до виявлення та реєстрації 47 випадків спалаху АЧС. Практика 100% компенсації вартості поголів'я за ринковою ціною, яка використовується в деяких країнах, уражених АЧС, не є ефективною, як показує досвід Китаю. Цей підхід не стимулює належного звітування про спалахи, адже власники ферм можуть бути зацікавлені в приховуванні захворювання, щоб отримати максимальну компенсацію. Натомість, експерти рекомендують використовувати систему компенсації, яка ґрунтується на рівні біобезпеки на фермі. Запровадження заходів біобезпеки визнано першочерговим заходом для покращення контролю АЧС міжнародними організаціями, такими як Світова організація здоров'я тварин та Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО) [30].

Завдяки впровадженню системи компенсацій фермери, які знають, що отримають винагороду за повідомлення про підозру на АЧС, з більшою ймовірністю зроблять це, навіть якщо вони бояться карантину або економічних втрат (табл. 3.1.). Як наслідок, чим швидше буде виявлено спалах АЧС, тим швидше можна буде вжити заходів для його локалізації та ліквідації, що допоможе мінімізувати ризик поширення захворювання. Фермери, які отримують стимул за дотримання норм біобезпеки, з більшою ймовірністю будуть їх дотримуватися. Це допоможе знизити ризик занесення АЧС на ферму. Цей підхід є особливо актуальним в Україні, де рівень біобезпеки на свинарських фермах загалом низький, оскільки згідно з дослідженням Держпродспоживслужби, проведеним у 2019 році, лише 57,5% свинарських ферм, які мають понад 500 голів, дотримуються основних норм біобезпеки [17].

Таблиця 3.1

Відсоток компенсації за ліквідоване поголів'я залежно від рівня біобезпеки господарства*

Рівень біобезпеки	% відшкодування
Нижчий мінімального	0% (заборона на розведення та утримання свиней)
Мінімальний	30%
Достатній	50%
Високий	70%

Примітка. *Складено автором на основі [15]

В Україні актуальним є питання вдосконалення системи компенсацій за тварин, вилучених внаслідок заходів стемпінг-ауту, залежно від рівня біобезпеки господарства. Для цього пропонується внести зміни, допрацювати і прийняти Проект ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення заходів із біологічної безпеки та збереження тваринництва в Україні». Положення мають передбачати:

- Утримувачі тварин повинні забезпечити рівень біобезпеки в господарстві на підприємствах не нижче мінімального.

- На господарства, що мають рівень біобезпеки нижчий мінімального, повинна поширюватися заборона на розведення та утримання тварин.

- Запровадження кримінальної відповідальності та приховування спалаху АЧС, забій інфікованих тварин і переробку та реалізацію туш хворого поголів'я

- Запровадження адміністративних стягнень за утримання або здійснення продажу незареєстрованих тварин

- Забезпечення 100% компенсації вартості тварин, що були вилучені унаслідок заходів стемпінг-ауту, з державного бюджету.

Для стимулювання інноваційного розвитку свинарства в Україні, окрім програм пільгового кредитування, пропонується розробити комплексну стратегію, що дозволяє імпортувати необхідне устаткування для безпосереднього використання його на підприємствах, які займаються виробництвом свинини (обладнання для комбікормових міні-заводів, систем вентиляції, автоматизовані системи годівлі та водопостачання, обладнання для гноєвидалення, а також лабораторне обладнання).

Варто згадати про скасування квазіаккумуляції ПДВ, що негативно вплинуло на свинарські підприємства, призвівши до зниження ліквідності, дефіциту оборотних коштів та збільшення терміну окупності інвестицій. Ця ситуація змушує виробників шукати альтернативні шляхи підтримки. Близько 60% сільськогосподарських підприємств, що займаються свинарством, виступають за скасування дотацій на користь зниження ставки ПДВ на сільгосппродукцію. Тому доцільно переглянути та внести зміни до законодавства [30].

Також варто спростити процедуру оформлення документації на будівництво, реконструкцію та перебудову свинокомплексів, а також на

відведення земельних ділянок під гноєвідстійники. Це допоможе підприємствам швидше розпочати або розширити свою діяльність. Однак, щоб мінімізувати негативний вплив на довкілля, потрібно розробити та впровадити екологічно чисті технології для видалення, утилізації та можливого використання гною та інших відходів свинокомплексів.

Підсумовуючи, фінансова підтримка українського свинарства стабільно забезпечується, надаючи різного роду субсидії, компенсації, пільгові кредити, знижені митні тарифи на експорт української свинини. Але цього недостатньо для ефективного ведення галузі. Тому є потреба в оновленні нормативно-правової бази, а саме державної підтримки щодо впровадження нових технологій через пільгові кредити та інвестування; у формуванні відомчих програм; в залученні експертів для науково-технологічного прогресу, щоб запобігти хворобам у тварин; у стимулюванні державою біозахисту та спрощеній системі оформлення документації, а також у комплексній стратегії імпорту якісного устаткування.

3.3 Напрями підвищення економічної ефективності експорту свинини в Україні в умовах воєнного стану

Для успішного розвитку свинарства та його економічної ефективності в умовах воєнного стану важливо розробити стратегію, яка враховуватиме баланс між внутрішнім виробництвом та експортом. Ця стратегія повинна бути гнучкою та адаптуватися до мінливих умов ринку. У 2023 році українці дещо змінили свою структуру споживання м'яса, віддаючи перевагу птиці та яловичині, водночас трохи скоротивши обсяги споживання свинини з 20,3 кг у 2022 році до 19,8 кг у 2023 році. Нарощування ж власного виробництва дало змогу зменшити імпорт усіх трьох видів м'яса на 52 тис. т. – до 108 тис. т. [31]

Зростання внутрішнього виробництва відкриває можливості для збільшення експорту свинини, проте українські експортери мають обмежену географію експорту. Але обмежені обсяги експорту можуть допомогти підтримувати високі ціни на свинину на українському ринку, що стимулюватиме розвиток галузі. Водночас, важливо не допустити перенасичення ринку, яке може призвести до падіння цін та економічних проблем для фермерів. Для цього необхідно ретельно аналізувати попит та прогнозувати виробництво. Слід активно шукати нових партнерів на міжнародному ринку, проводячи маркетингові дослідження та беручи участь у міжнародних виставках.

Ринки розвинених країн, таких як ЄС, США та Канада, є профіцитними щодо свинини, що робить їх менш перспективними для українського експорту. На цих ринках панує жорстка конкуренція з боку країн, які вже мають стійкі позиції. Тому українським експортерам свинини важливо диверсифікувати ринки збуту, щоб не залежати від одного чи двох покупців.

Ринок свинини в Азії, зокрема в таких країнах, як Китай, В'єтнам та Сінгапур, динамічно розвивається. Це робить його перспективним напрямком для експорту української свинини. Ринок свинини в Африці також має значний потенціал зростання, особливо у Південно-Африканській Республіці. Крім того, слід досліджувати можливості експорту свинини до інших країн, де спостерігається зростання попиту, наприклад, на Близькому Сході та в Латинській Америці. Так, вихід на нові ринки допоможе українським виробникам свинини підвищити свою конкурентоспроможність та отримати доступ до нових джерел доходу [31].

Також вихід на ринок Сінгапуру може стати значущою подією для українських експортерів свинини, відкриваючи нові можливості для розвитку галузі. Сінгапур - це ринок з високими стандартами якості та вимогливими споживачами. Країна є густонаселеною з високим рівнем життя, де спостерігається стійкий ріст попиту на свинину. Успішний вихід на цей ринок стане підтвердженням високої якості української свинини. Це допоможе Україні

покращити свій імідж на міжнародному ринку як надійного та якісного постачальника свинини.

Ринок африканських країн, хоч і поступається азійському за обсягами споживання, може стати перспективним напрямком для експорту української свинини. Населення країн Африки, як і населення Сінгапуру стрімко зростає, що веде до збільшення попиту на продукти харчування, в тому числі на свинину. Головним викликом для експорту може стати Бразилія - основний конкурент на африканському ринку свинини, оскільки вона має значні логістичні переваги та може запропонувати свинину за нижчою ціною. Проте Україна має потенціал для розвитку екологічно чистого виробництва свинини, що може стати додатковою конкурентною перевагою.

Як уже зазначалося, поширення АЧС є однією з найбільших перепон в ефективності експорту української свинини. Для ефективної боротьби з АЧС, запобігання його поширення та стимулювання розвитку промислового свиначарства в Україні, пропонується комплексний план, який включає:

а) заборону реалізації на агропромислових ринках продуктів свиначарства, отриманих в результаті забою не на сертифікованих бойнях.

б) впровадження системи електронного відстеження руху свинини від виробника до споживача. Ця система повинна охоплювати всі етапи виробництва, переробки та реалізації свинини.

Завдяки посиленню контролю та простежуваності, стимулюватиметься розвиток промислового сектору свиначарства, де дотримуються високих стандартів біобезпеки.

Звідси, незважаючи на наявність АЧС в Україні, Китай, як найбільший світовий споживач свинини, може стати перспективним ринком для української продукції. Україна має законодавчо затверджену систему відсіків, яка дозволяє експортувати свинину з вільних від АЧС зон, навіть якщо в країні загалом існує вірус. Запровадження та визнання Китаєм української системи відсіків відкриє

доступ української свинини на китайський ринок. Але наразі Україна не може виробляти великі партії свинини, необхідні для китайського ринку.

Важливим фактором, що стримує розвиток свинарства в Україні, є дефіцит якісних племінних ресурсів. Замість того, щоб витратити значні кошти на імпорт племінних тварин з-за кордону, Україні доцільно зосередитися на створенні власних племінних ферм. Це дозволить українським виробникам отримати доступ до високоякісного генетичного матеріалу за значно нижчою ціною, що, в свою чергу, стимулюватиме розвиток галузі та підвищить її конкурентоспроможність [16].

Окрім цього, для забезпечення стабільності, розвитку та економічної ефективності ринку свинини в Україні, також важливо створити ефективну систему контролю якості продукції. В цьому контексті цікавим є досвід США, де виробництво свинини ґрунтується на жорстких стандартах та інноваційних технологіях. Наприклад, США виробляє м'ясо, що упаковане із льодом та сухою вуглекислою. Це мінімізує ризики псування продукції та поширення захворювань. Завдяки цим технологіям, споживачі в будь-який час можуть придбати свіже та якісне свиняче м'ясо. Етикетка м'ясного виробу повинна чітко вказувати вік тварини, від якого залежить консистенція та, відповідно, ціна продукції.

Однією із найактуальніших проблем у свинарстві в умовах воєнного стану є дефіцит трудових ресурсів. Частина працівників свинокомплексів та фермерів була змушена припинити роботу та покинути свої домівки через бойові дії. За даними ФАО, понад 150 000 фермерів та працівників продовольчої системи постраждали від війни або були змушені мігрувати. Чоловіки, які раніше працювали на свинофермах, зараз служать у Збройних Силах України, що також поглиблює дефіцит кадрів. Свинокомплексам доводиться збільшувати заробітну плату, що призводить до зростання витрат на виробництво.

«Згідно з опитуванням асоціації «Свинарі України», 26 % господарств, що взяли участь в опитуванні, мають недостатню кількість основного виробничого персоналу свиноферм (технологи, ветеринари, оператори, керівники виробничих майданчиків), стільки ж відчувають дефіцит допоміжних працівників – слюсарів, електриків тощо.» [31] Через це ефективність даних підприємств є значно зменшеною, що відповідно і знижує економічну ефективність будь-якого потенційного експорту свинини.

Отже, війна в Україні завдала значних збитків свинарству, але й відкрила нові можливості для його розвитку. Стратегічні завдання, які мають вирішити українські свинарі, можна поділити на кілька ключових напрямків. Україна має активно співпрацювати з міжнародними організаціями та донорами для отримання допомоги у відновленні та розвитку свинарства. Експортний потенціал свинини України може бути направлений до азійських та африканських ринків, що стане додатковим джерелом доходу та значно диверсифікує ризики експортерів. Також потрібно адаптуватися до європейських стандартів виробництва свинини. Це відкриє доступ до нових перспективних ринків збуту та підвищить конкурентоспроможність української продукції. Держава має створити сприятливий інвестиційний клімат для розвитку свинарства, тим самим, забезпечивши ветеринарний контроль, що буде запобігати виникненню АЧС.

ВИСНОВКИ

В процесі проведеної роботи були визначені та подані теоретичні аспекти формування експортного потенціалу. Проаналізовано поточний стан експортного потенціалу ринку свинини України та усі фактори, що на нього впливають. На прикладі світового досвіду та практик було оцінено перспективи експортного потенціалу ринку свинини України. Також було визначено напрями підвищення економічної ефективності експорту свинини в умовах воєнного стану.

В сучасній економічній літературі не існує єдиної думки щодо визначення експортного потенціалу. Категорії «потенціал» і «ресурси» часто ототожнюються. У свою чергу, експорт є показником, який відображає міру інтеграції країни в світову економіку та її взаємодію з іншими країнами. «Експортний потенціал» це здатність ефективно використовувати свої конкурентні переваги на міжнародному ринку, ураховуючи змінність середовища.

Механізмом формування експортного потенціалу у сучасних умовах є процес, що відображає здатність суб'єктів господарювання (підприємств, галузей, регіонів) виробляти та вивозити на світовий ринок конкурентоспроможну продукцію, що відповідає потребам та запитам зарубіжних споживачів. Він представляє собою систему, де взаємодіють різні чинники, такі як внутрішній потенціал галузі, вплив експортних обмежень та можливості зовнішніх ринків для продукції чи/та послуг.

Основними особливостями формування експортного потенціалу в умовах воєнного стану є комплексна координація зусиль влади та бізнесу. Держава, в даному випадку, несе відповідальність за всі нормативно-правові акти, затверджені для захисту як зовнішньоекономічної діяльності, так і експортного потенціалу зокрема. З перших днів війни уряд скасував або спростив багато бюрократичних процедур, пов'язаних з експортом. Підприємства ж почали

змінювати структуру експорту, переорієнтовуватися на інші ринки та диверсифікувати свій експортний потенціал. Завдяки цьому експортний потенціал України частково реалізовувався, незважаючи на різні несприятливі фактори.

Світовий ринок свинини є динамічним та багатограним, на нього впливає безліч факторів, таких як збільшення населення, зростання доходів у країнах, що розвиваються, вплив АЧС, торговельні війни, введення нових мит, зміни в споживчих вподобаннях, «зелена політика», а також економічні й політичні фактори. Ситуація на цьому ринку вимагає постійного моніторингу та адаптації до змінних умов. Відповідно до цього, постійно коливаються обсяги експорту та імпорту свинини, що, у свою чергу, корегує поголів'я та виробництво.

На сьогоднішній день український експорт свинини почав відновлюватися після повного занепаду, що був зумовлений початком повномасштабної війни. Україна володіє значним експортним потенціалом свинини, маючи високі обсяги виробництва, конкурентні ціни та якісну продукцію. Зростаючий світовий попит на свинину відкриває нові можливості для українських експортерів. Та попри це, Україна стикається з викликами, такими як епідеміологічні ризики, нестабільність внутрішнього ринку, обмежена диверсифікація ринків збуту, логістичні бар'єри, невідповідність деяких підприємств стандартам ЄС та наслідки військових дій.

Українське свинарство переживає не найкращі часи. Більшість вітчизняних підприємств не володіють достатніми коштами для оновлення матеріально-технічної бази та племінного фонду. Інвестиції в модернізацію можуть дозволити собі лише деякі функціонуючі великі підприємства, переважно з іноземним капіталом, прибутки яких нерідко виводяться за межі України. Водночас держава не докладает належних зусиль для стимулювання кредитування вітчизняних свинарів. Це може призвести до того, що Україна, традиційний виробник свинини, перетвориться на "імпорт-залежну" країну з цієї

м'ясної продукції. Ця проблема стає ще більш гострою в контексті національної продовольчої та економічної безпеки.

Аналіз світового досвіду свідчить, що впровадження інноваційних технологій та розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення селекційно-племінної роботи значно прискорює вихід молодняку без загрози зараження хворобами, що, у свою чергу, стимулює виробництво свинини для подальшого експорту. Значна кількість країн використовує потужну державну підтримку галузі (страхування, компенсації, гранти тощо), механізовані методи біозахисту з дотриманням контролю якості та стандартів.

Фінансова підтримка українського свинарства стабільно забезпечується, надаючи різного роду субсидії, компенсації, пільгові кредити, знижені митні тарифи на експорт української свинини. Але цього недостатньо для ефективного ведення галузі. Тому є потреба в оновленні нормативно-правової бази, а саме державної підтримки щодо впровадження нових технологій через пільгові кредити та інвестування; у формуванні відомчих програм; в залученні експертів для науково-технологічного прогресу, щоб запобігти хворобам у тварин; у стимулюванні державою біозахисту, спрощеної системи оформлення документації та імпорту якісного устаткування.

Стратегічні завдання, які мають вирішити українські свинарі, можна поділити на кілька ключових напрямків. Україна має активно співпрацювати з міжнародними організаціями для отримання допомоги у відновленні та розвитку свинарства. Експортний потенціал свинини України може бути направлений до азійських та африканських ринків, що стане додатковим джерелом доходу. Також потрібно адаптуватися до європейських стандартів виробництва свинини, що підвищить конкурентоспроможність української продукції. Держава має створити сприятливий інвестиційний клімат для розвитку свинарства, тим самим, забезпечивши ветеринарний контроль, що буде запобігати виникненню АЧС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вдовенко Н. М., Грищенко Н. П., Шепелев В. С. Регулювання ринку свинини України в умовах євроінтеграції: монографія. Київ, 2017. 372 с. URL: [2017_monogr_svinu.pdf \(nubip.edu.ua\)](http://2017_monogr_svinu.pdf (nubip.edu.ua)) (дата звернення: 15.05.2024)
2. Коліберда П. В. Розробка й впровадження механізму підвищення експортного потенціалу підприємства. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. № 3 (4). С. 225-232. URL: [Development and implementation of the mechanism of enterprise exports potential increasing – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology \(ujae.org.ua\)](http://Development and implementation of the mechanism of enterprise exports potential increasing – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology (ujae.org.ua)) (дата звернення: 11.05.2024)
3. Лаврів І. М. Теоретичні аспекти формування експортного потенціалу. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. № 8. URL: [32.pdf \(uzhnu.uz.ua\)](http://32.pdf (uzhnu.uz.ua)) (дата звернення: 12.05.2024)
4. Бондар Ю. А., Легінькова Н. І., Фабрика І. В. Експортний потенціал підприємства: сутність, принципи формування та умови максимізації. *Вісник післядипломної освіти*. 2021. 16 с. URL: [Bulletin 16 45 Social and behavioral sciences Bondar Lehinkova Fabryca.pdf \(umo.edu.ua\)](http://Bulletin 16 45 Social and behavioral sciences Bondar Lehinkova Fabryca.pdf (umo.edu.ua)) (дата звернення: 17.05.2024)
5. Шелест Є. Класифікація експортного потенціалу та її роль у формуванні і реалізації експортних можливостей машинобудівних підприємств. *Вісник THEU*. 2019. № 3. С. 133-141. URL: [Шелест Є..pdf \(wunu.edu.ua\)](http://Шелест Є..pdf (wunu.edu.ua)) (дата звернення: 08.05.2024)
6. Псюк Р. М. Пріоритети формування експортного потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Т. 2. № 13. С. 21-27. URL: [View of PRIORITIES FOR FORMATION OF EXPORT POTENTIAL OF THE ENTERPRISE \(pnu.edu.ua\)](http://View of PRIORITIES FOR FORMATION OF EXPORT POTENTIAL OF THE ENTERPRISE (pnu.edu.ua)) (дата звернення: 01.05.2024)
7. Пирожкова А. Д. Умови та фактори формування експортного потенціалу підприємства. *Вісник ЖДТУ*. 2020. № 4 (74). С. 162-165. URL:

[4D6963726F736F667420576F7264202D20D7E5F0EDE8F82C20CFE8F0EEE6EAEEE2E02E646F63](http://4D6963726F736F667420576F7264202D20D7E5F0EDE8F82C20CFE8F0EEE6EAEEE2E02E646F63@polissiauniver.edu.ua) (polissiauniver.edu.ua) (дата звернення: 03.05.2024)

8. Марченко Д. Формування експортного потенціалу як елементу розвитку експортної діяльності підприємства. *Науковий вісник МНУ імені О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2019. № 2. С. 121-126. URL: [Econom-visnyk-11-22.pdf \(mdu.edu.ua\)](http://Econom-visnyk-11-22.pdf(mdu.edu.ua)) (дата звернення: 07.05.2024)

9. Кікоть Н. Е. Формування та підвищення експортного потенціалу аграрних підприємств під впливом зовнішніх ринків. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 9. С. 41-47. URL: [Стаття Наук вісник Міжнар гуманіт універ.pdf \(mnau.edu.ua\)](http://Стаття Наук вісник Міжнар гуманіт універ.pdf(mnau.edu.ua)) (дата звернення: 15.05.2024)

10. Ставицька А., Коваленко А. Можливості реалізації експортного потенціалу України на світовому ринку. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 1 (80). С. 108-113. URL: [Можливості реалізації експортного потенціалу України на світовому ринку \(tntu.edu.ua\)](http://Можливості реалізації експортного потенціалу України на світовому ринку(tntu.edu.ua)) (дата звернення: 08.05.2024)

11. Аверчева Н. О., Соляник М. Б., Кушниренко В. Г. Ефективний розвиток свинарства у фермерських господарствах на основі застосування інноваційних підходів до годівлі тварин. *Агросвіт*. 2020. № 7. С. 63-70. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/7_2020/10.pdf (дата звернення: 12.05.2024)

12. Калінчик С. М., Алексеєнко І. М., Калінчик М. В. Проблеми свинарства України в середовищі світового ринку. *Агросвіт*. 2017. № 12. С. 9-14. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/12_2017/3.pdf (дата звернення: 02.05.2024)

13. Маслак О. Український ринок свинини: проблеми та перспективи. *Тваринництво Ветеринарія*. 2019. № 1 (17). С. 8-11. (дата звернення: 04.05.2024)

14. Юрченко О. С., Бондарська О. М., Лихая В. Я., Калітаєв К. К., Коваленко О. А. Стан вітчизняного свинарства. Проблеми та перспективи. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2024. № 1(42). С. 55-63. URL: [Перегляд СТАН ВІТЧИЗНЯНОГО СВИНАРСТВА. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ \(pdu.khmelnitskiy.ua\)](http://Перегляд СТАН ВІТЧИЗНЯНОГО СВИНАРСТВА. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ(pdu.khmelnitskiy.ua)) (дата звернення: 09.05.2024)

15. Foreign experience in state support for pig breeding development organizing and directions of its use in the domestic practice. *Економіка та управління АПК*. 2020. № 1 (155). С. 29-35. URL: [\(PDF\) Foreign experience in state support for pig breeding development organizing and directions of its use in the domestic practice \(researchgate.net\)](#) (дата звернення: 10.05.2024)

16. Самойлик Ю. В., Лаврук В. В., Ібатуллін М. І. Стратегічні напрямки розвитку свинарства в Україні. *Науково-виробничий журнал Інноваційна технологія*. 2021. № 1(86). С. 20-28. URL: [| Самойлик | ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА \(inneco.org\)](#) (дата звернення: 12.05.2024)

17. Meat market review: стат. зб.: Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2023. 21 с. URL: [Meat Market Review – Overview of market and policy developments in 2022 \(fao.org\)](#) (дата звернення: 07.05.2024)

18. Livestock and Products Semi-annual: стат. зб.: United States department of Agriculture. 2024. 15 с. URL: [DownloadReportByFileName \(usda.gov\)](#) (дата звернення: 16.05.2024)

19. Тваринництво України: стат. зб.: Держстат України. 2023. 158 с. URL: [zb tv 2022.CDR \(stat.gov.ua\)](#) (дата звернення: 17.05.2024)

20. Світовий ринок свинини: хто втрачає, а хто знаходить. *Agrotimes*: вебсайт. URL: [Світовий ринок свинини: хто втрачає, а хто знаходить - AgroTimes](#) (дата звернення: 14.05.2024)

21. Казкове свинство: Сергій Касьянов розповів, чому поросята стали «золотою жилою» для українських аграріїв. *Економічна правда*: вебсайт. URL: [Казкове свинство: Сергій Касьянов розповів, чому поросята стали "золотою жилою" для українських аграріїв | Економічна правда \(pravda.com.ua\)](#) (дата звернення: 18.05.2024)

22. Підтримка аграрного сектору під час війни. Що робить держава. *AgroPortal*: вебсайт. URL: [Підтримка аграрного сектору під час війни. Що робить держава — AgroPortal.ua](#) (дата звернення: 19.05.2024)

23. Meat production slightly gained in Jan-July 2020. *Latifundist.com*: вебсайт. URL: <https://latifundist.com/en/novosti/51531-v-ukraine-uvelichilos-proizvodstvo-myasa-za-yanvar-iyul-2020-g> (дата звернення: 20.05.2024)
24. Топ-7 експортерів та імпортерів свинини. *Agravery*: вебсайт. URL: [Топ-7 експортерів та імпортерів свинини \(agravery.com\)](https://agravery.com) (дата звернення: 07.05.2024)
25. Український і світовий ринок свинини: тенденції та прогнози. *Український клуб аграрного бізнесу*: вебсайт. URL: [Український і світовий ринок свинини: тенденції та прогнози \(ucab.ua\)](https://ucab.ua) (дата звернення: 04.05.2024)
26. Найбільші свиноферми України – рейтинг господарств. *Kurkul*: вебсайт. URL: [Найбільші свиноферми України — рейтинг господарств — КУРКУЛЬ \(kurkul.com\)](https://kurkul.com) (дата звернення: 02.05.2024)
27. У першому кварталі 2022 року виробники свинини «балансували» на межі окупності, – АСУ. *Агробізнес сьогодні*: вебсайт. URL: [У першому кварталі 2022 року виробники свинини «балансували» на межі окупності, – АСУ — Агробізнес сьогодні \(agro-business.com.ua\)](https://agro-business.com.ua) (дата звернення: 02.05.2024)
28. Рейтинг найпотужніших промислових свиногосподарств України у 2023 році. *Dnipropetrovsk investment agency*: вебсайт. URL: [Рейтинг найпотужніших промислових свиногосподарств України у 2023 році | Дніпропетровське Інвестиційне агенство \(dp.gov.ua\)](https://dp.gov.ua) (дата звернення: 04.05.2024)
29. З початку 2023 року в Україні зареєстровано 46 випадків АЧС. *Pigua.info* *Свинарство в Україні та світі*: вебсайт. URL: [3 2012 року в Україні зафіксовано 600 випадків АЧС, із яких — 428 сільськогосподарські свині, 129 — дикі та 43 інфіковані об'єкти \(pigua.info\)](https://pigua.info) (дата звернення: 18.05.2024)
30. Секторальна стратегія свинарства 2020-2015. *Асоціація свинарів України*: вебсайт. URL: [Секторальна стратегія свинарства 2020-2025 \(pigua.info\)](https://pigua.info) (дата звернення: 18.05.2024)
31. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. *Національний інститут стратегічних досліджень*: вебсайт. URL: [Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості,](https://niss.gov.ua)

[проблеми та перспективні завдання | Національний інститут стратегічних досліджень \(niss.gov.ua\)](#) (дата звернення: 18.05.2024)

32. Pork Meat Market Analysis in 2024. *Informamarkets*: вебсайт. URL: [Pork Meat Market Analysis in 2024 - FHA-FnB \(fhafnb.com\)](#) (дата звернення: 18.05.2024)

33. Китай залишиться головним світовим виробником та імпортером свинини, – USDA. *Agrotimes*: вебсайт. URL: [Китай залишиться головним світовим виробником та імпортером свинини, – USDA \(agrotimes.ua\)](#) (дата звернення: 02.05.2024)

34. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 03.05.2024)

35. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12.05.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 04.05.2024)

36. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України № 959-ХІІ від 16.04.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 10.05.2024)

37. Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю: Розпорядження КМУ № 188-р від 26.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.05.2024)

38. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : Постанова КМУ № 314 від 18.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2024)

39. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2005 р. № 362: Постанова КМУ № 241 від 10.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.05.2024)

40. Підтримуємо український експорт: запустили інформаційну кампанію щодо Каталога українських експортерів. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidtrymuemo-ukrainskyi-eksport-zapustyly-informatsiinu-kampaniiu-shchodo-kataloha-ukrainskykh-eksporteriv> (дата звернення: 16.05.2024)